

LUNDS
UNIVERSITET

Socialhögskolan

Campus Helsingborg

SOL 066 Vt. 2005

**HEDERSRELATERADE PROBLEM
I EN MINDRE KOMMUN**

Författare: Jessica Andersson

Tünde Toth

Handledare: Torbjörn Hjort

Abstract

Our purpose was to investigate which readiness, different sectors in a minor city has to meet honour-related problems. We wanted to investigate how they manage honour-related problems and how the co-operation in these cases is between different authorities. Our questions at issue were: Which knowledge's, experiences there are about the culture of honour, which resources has the authorities and how is the co-operation between different organisations work? We have collected present documentation and research about the subject. We made eight quality interviews with different persons within professions, as we understood, came in contact with cultures of honour. We choose three different theoretical perspectives: moral panic, culture relativism and ethnocentrism as models for the explanation of our analysis.

The main result of our investigation showed that there was a lack of knowledge about honour related problems in the minor city that we investigated. The panic of morale that led to revision of the law texts and other actions from the government such as resources for education and sheltered housing hasn't reached the small municipality. As we understood it the authorities approach to honour-related problems balances between an ethnocentric and a culture relativistic point of view.

Förord

Vi vill tacka vår handledare Torbjörn Hjort för hans vägledning som har hjälpt oss genom detta arbete. Vi tackar för de begripliga förklaringar som har behövts, när vi känt oss vilse.

Vi vill tacka varandra för gott samarbete och tålamod som har krävts under denna uppsatsens gång. Vi vill vidare tacka varandra för de roliga stunder och mycket skratt som vi har haft tillsammans.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

ABSTRACT	2
FÖRORD	3
INNEHÅLLSFÖRTECKNING.....	4
1. INLEDNING.....	6
1.1. PROBLEMFÖRMULERING.....	6
1.2. SYFTET	8
1.3. FRÅGESTÄLLNINGAR.....	8
1.4. METOD	8
1.4.1. Studiens upplägg.....	9
1.4.2. Resultatets tillförlitlighet.....	9
1.4.3. Urval av metod.....	10
1.5. ANALYS OCH TRANSKRIBERING AV MATERIALET	10
1.5.1. Källkritik	11
1.5.2. Etiska överväganden.....	12
1.6. BEGREPPSDEFINITIONER.....	12
1.6.1. Heder.....	12
1.6.2. Hederskultur	12
1.6.3. Kollektiv heder.....	13
1.6.4. Hedersrelaterat förtryck och våld.....	13
1.6.5. Hedersmord	13
1.7. FORTSATT FRAMSTÄLLNING.....	13
2. HEDERSPROBLEMATIKEN, KUNSKAPER OCH INSATSER	14
2.1. HEDERSPROBLEMEN UPPMÄRKSAMMAS.....	14
2.3. TIDIGARE FORSKNING.....	16
2.3.1. Kontakt med myndigheter.....	16
2.4. REGERINGENS INSATSER.....	18
2.4.1. Vidare insatser från regeringens sida.....	20
2.4.1.1. Resurser.....	20
2.4.1.2. Konsultativt stöd.....	21
2.4.1.3. Konferens.....	22
2.4.1.4. Lagstiftning.....	23
2.5. FRIVILLIGA ORGANISATIONER.....	23
2.5.1. Rädda Barnen	23
2.5.1.1. Rädda Barnens arbetsätt.....	24
2.5.1.2. Samarbete.....	24
2.5.1.3. Grundmodell.....	25
2.5.1.4. Rädda Barnens exempel på arbetsätt.....	26
2.5.2. KA-MER (Turkiskt kvinnoorganisation).....	27
2.5.3. ElektraRisk.....	28
2.5.3.1. ElektraRisks ideologi.....	28
2.5.3.2. Sharafs Hjältar.....	28
3. TEORETISKA PERSPEKTIV	29
3.1. KULTURRELATIVISM.....	29
3.2. ETNOCENTRISM	30
3.3. MORALPANIK	31
4. ANALYS AV VÅRA INSAMLADE DOKUMENT.....	31
4.1. KUNSKAP OCH HANTERING AV PROBLEMET	32
4.2. SAMARBETE.....	33
4.3. RESURSER.....	33
5. PRESENTATION AV INTERVJU-UNDERSÖKNINGEN	355
5.1. KUNSKAP OCH HANTERING.....	35
5.1.1. Utbildning	37
5.2. SAMARBETE.....	388
5.3. RESURSER.....	38

5.4. ANALYS AV INTERVJU-UNDERSÖKNINGEN	39
6. AVSLUTNING.....	41
6.1 SAMMANFATTNING.....	41
6.2 SLUTDISKUSSION.....	43
BIFOGAT.....	46
KÄLLFÖRTECKNING.....	47

1. INLEDNING

1.1. Problemformulering

”I ett land som skryter över att kvinnorna frigjorts är det min far och mor och mina äldre bröder som tar ansvar för min framtid. Inte jag.
Och ni stödjer dem av hela ert hjärta.
De säger: hon ska gå på korankurs.
Och ni stödjer dem.
De säger: hon ska gå på sykurs.
Och ni stödjer dem...
De säger: hon ska gå med slöja.
Och ni stödjer dem.
De säger: hon ska inte gå hand i hand med norska pojkar på skolgården.
Och ni instämmer, av fruktan för att bli kallade rasister.
Ni frågade aldrig mig.
Ni frågade aldrig mig om jag hade lust att gå hand i hand med de norska pojkarna.
I ett land som berömmar sig av att vara modernt och civiliserat har ni gjort mig till fånge i medeltidens mörker.
Få in det här i era huvuden. Alla människor, barn och ungdomar, som omger mig, njuter en gränslös frihet.
Men jag är fångad i min familjs tradition därför att ni är rädda för att inte stödja dem.”
(Sükrü Bilgic, Wikan 2003, s.263)

Dikten är hämtad ur den norske forskaren Unni Wikans bok *En fråga om heder* (2003). Den skildrar hur myndigheters bemötande kan uppfattas av en flicka som lever i en hederskultur. Förståelsen och respekten för deras kultur går före den enskilda flickans egna önsknings och behov. När myndigheterna använder sig av kulturiserade förklaringar till hedersrelaterade problem befinner sig dessa ungdomar i ett ingemansland (de los Reyes, 2003). Samtidigt som myndigheterna går föräldrarna till mötes glömmar de bort den nya generationens invandrarungdomar. Det kan vara så att ungdomarna varken känner stöd från familjen eller samhället. Arbabi och Fristorp skriver i boken *Överlevnadshandbok för flickor om frihet och heder* (2002) att invandrarungdomar i de flesta fall har liknande problem som svenska ungdomar, men eftersom de lever i två olika kulturer kan de ha svårt att hitta sin identitet. Familj och kultur är begrepp som kan ha en annan innebörd för dem än för svenska ungdomar (Arbabi & Fristorp, 2002). De värderar ofta släkten mycket högt och önskan att hålla ihop med familjen är stark (Rädda Barnen, 2003). Myndigheterna och t.ex. en flicka med hedersrelaterade problem står då framför detta dilemma att samtidigt som de hjälper henne mot hennes familjs önsknings, så behöver hon sin familj.

Hedersrelaterade problem är ett relativt nytt fenomen som uppmärksammas i vårt alltmer mångkulturella samhälle. Det är många flickor som lever under hot och i strängt patriarkala

familjeförhållande. Det kan innebära att deras bröder och andra manliga släktingar har som uppgift att kontrollera dem. I huvudsak handlar det om att bevara familjens heder och en viktig del i detta är att en flicka måste vara oskuld när hon gifter sig. Grupptricket är starkt och flickornas beteende är allas angelägenhet. Flickorna kan känna ett hot från familjen och släkten om hon inte böjer sig för deras önskemål. Hoten kan yttra sig i olika grader från nedvärdering till fysiskt våld. Det kan vara tungt även för bröderna att känna kravet på sig att ”vakta” sina systrar. Problemen kring detta ser ut att växa eller har det blivit mer synligt (Andersson, 2003).

Enligt Arbabi och Fristorp (2002) menar kulturanthropologen Mikael Kurkiala att den okunskap som Sverige tidigare hade om andra kulturers värderingar gjorde att dessa problem inte fanns alls. Förklaringsmodellerna till hedersrelaterat kvinnoförtryck var de samma som vid våld mot kvinnor utövat av svenska män (Arbabi & Fristorp, 2002). Om invandrarfamiljer ses som avvikande i det svenska samhället, kan det utgöra ett hinder för förståelsen och hur man ska motverka förtryck av dessa flickor och unga kvinnor. Risken för felaktiga åtgärder och ett schablonmässigt bemötande från samhällets sida är då stor (www.integrationsverket.se). Många gånger har myndigheter förvärrat problemet eftersom man på grund av okunskap hanterat situationen efter svensk familjekultur. Man har tagit kontakt med föräldrarna till en utsatt flicka för att enligt lag påbörja en utredning. Myndigheten har inte trott att det varit så allvarligt som flickan berättat (Rädda Barnen, 2003).

I och med mordet på Fadime Sahindal och andra uppmärksammade mord på flickor och unga kvinnor gjorda av flickans pappa, bröder eller släkt har ett nytt fenomen fått större uppmärksamhet i samhället; nämligen våld utövat av män från en hederskultur (Eldén, 2003). Begreppen hedersmord och hederskultur har myntats. Förövaren anger ofta sig själv och säger att han gjort det för familjens heder. Orsaken till morderna på flickorna blev därmed förklarade som ett återupprättande av förlorad heder och planerat av männen i släkten. Detta har gjort att regeringen och många myndigheter har börjat vidta åtgärder (Rädda Barnen, 2003).

Enligt Arbabi och Fristorp (2002) menar advokaten Elisabeth Fritz att hedersmorden är allmänt accepterat i vissa länder. Det är också accepterat att återupprätta en familjs heder genom att bestraffa kvinnorna. I hederskulturernas ursprungsland anses detta fenomen inte vara ett socialt problem (Arbabi & Fristorp, 2002). Emellertid har kvinnors mänskliga

rättigheter fått större uppmärksamhet överallt i världen. Det är många som kämpar för kvinnors rättigheter. I Norra Irak och Kurdistan avskaffades strafflättnader för hedersmord i en lagstiftning i augusti 2002. Där är det inte längre allmänt accepterat att mörda en kvinna i hederns namn (www2.amnesty.se).

Vår uppfattning är att erfarenheterna och kunskapen om hederskultur hos myndigheterna är störst i storstäder i invandrartäta områden. Därför är vi intresserade hur man hanterar hedersrelaterad problematik i en småstad. Det som intresserar oss är hur stor kunskapen är, vilka resurser man har och hur samarbetet är i en mindre stad. Hur hanterar man dessa ärenden i bemötandet av utsatta flickor som söker hjälp? När blev det ett identifierat problem? Har man ändrat sitt arbetssätt kring hedersrelaterade problem sedan det blev mer uppmärksammat? Vi vill rikta vår undersökning till aktuella verksamheter inom skola, ungdomsmottagning, kvinnojour och socialförvaltning.

1.2. Syftet

Syftet är att undersöka vilken beredskap olika verksamheter har i en mindre stad för att möta hedersrelaterad problematik. Vi vill undersöka hur de hanterar hedersrelaterade problem och hur samarbetet i dessa ärenden är mellan olika myndigheter.

1.3. Frågeställningar

- Vilka kunskaper, erfarenheter finns om hederskultur?
- Vilka är de resurser som myndigheter har?
- Hur är samarbetet mellan olika organisationer?

1.4. Metod

För att få svar på frågeställningarna har vi gjort åtta kvalitativa intervjuer med yrkesverksamma personer som kommer i kontakt med hederskultur. Vi har använt oss av sekundärdata i form av aktuell litteratur i ämnet såsom forskning, myndigheters och andra organisationers rapporter. Vi har koncentrerat oss på de senaste rapporterna och data kring ämnet. Vår inriktning är den deduktiva metoden där vi har valt teoretiska förklaringsmodeller efter att vi läst dokumenten. Sedan undersökte vi om dessa förklaringsmodeller överrensstämde med verkligheten. Det vill säga vi prövade våra antagande om verkligheten, i empirin (Thurén, 2002).

1.4.1. Studiens upplägg

Eftersom fenomenet verkar vara relativt nytt var vi inte intresserade av att t.ex. jämföra två kommuners arbetssätt. Det var då inte heller relevant att göra en longitudinell studie eller utvärdera resultat av någon arbetsmetod. Därför valde vi upplägget att undersöka hur verksamheter arbetar idag med hedersrelaterade problem. Vi var nyfikna på vilka kunskaper och resurser det kan finnas i en mindre stad. Fördelen med kvalitativa intervjuer är att vi kunde få mer innehållsrika och nyanserade svar. På så sätt kunde vi få fram mer personliga åsikter och bättre bild av t.ex. samarbetet. Nackdelen med denna metod var att det var tidskrävande och informationen var komplex att sammanställa.

Vår huvudsakliga sekundär data består av rapporter från regeringen, integrationsverket, socialstyrelsen, länsstyrelser (Stockholm och Skåne) och Rädda Barnen. Andra dokument som vi använt är Arbabi & Fristorp, (2000) *Överlevnads handbok för flickor om frihet och heder* och Wikan (2003) *En fråga om heder*.

Efter att ha tagit del av litteraturen inom ämnet ringde vi och bokade tid för intervju med de verksamheter och yrkesgrupper som vi tyckte var relevanta för vårt arbete. Vi intervjuade en barnmorska och en kurator på en ungdomsmottagning. Vi har även gjort intervjuer med fyra socialsekreterare på socialförvaltningen, en lärare på en högstadieskola och en intervju med ordföranden för kvinnojouren.

1.4.2 Resultatets tillförlitlighet

Vi tycker att validiteten på vårt arbete är tillfredsställande. Validitet innebär att man verkligen har undersökt det man ville undersöka och ingen annat enligt Thurén (2002). Vi har försökt styra våra intervjuer så att vi fick svar på de fenomenen som vi var intresserade av. De frågor vi ville ha svar på när det gällde resurser och samarbete var relativt enkla att besvara.

Men reliabiliteten kanske inte är tillräcklig när det gäller vårt undersökningsresultat av myndigheternas kunskap om hederskultur. Reliabilitet innebär tillförlitlighet och att mätningarna är korrekt gjorda (Thurén, 2002). De intervjuade kanske kände ett krav att ha kunskap och erfarenhet om detta ämne. Då är det också svårt att veta hur stor kunskap och erfarenhet de har i förhållande till varandra. Svaren kan också vara tveksamma att tyda eftersom det är deras egen personliga tolkning av hur mycket eller lite de vet om detta

fenomen. Men vi anser ändå att vår sammanställning av resultatet speglar en trovärdig bild.

Det är möjligt att intervjuareffekten kan ha påverkat svaren, eftersom att en av oss intervjuare är av utländsk härkomst. Några frågade efter intervjun vilket land hon var ifrån.

1.4.3 Urval av metod

För att få en klar helhetsbild av t.ex. samarbetet valde vi att göra vår undersökning i en liten stad, i en och samma kommun. Den litteratur vi först tog del av styrde valet av intervjupersoner. Vi ville intervju en skolsköterska och skolkurator, kurator och barnmorska på en ungdomsmottagning, kvinnojouren, någon på socialförvaltningen och eventuellt en polis. Detta val av kriterier på yrkesgrupper är enligt de rapporter och dokument vi har läst, de som oftast kommer i kontakt med hedersrelaterade problem och eventuellt samarbetar. Vi har tagit kontakt med våra intervjupersoner via telefon. Efter detta har en del fallit bort. I denna småstad var inte samarbetet med polisen så stort. Vi blev hänvisade till en större stad dit dessa ärenden skickades. Därför valde vi att inte intervju polisen. När vi ringde det högstadium som vi visste var mest mångkulturellt visade det sig att varken kurator eller skolsköterska tyckte att de stötte på hedersrelaterade problem. De hänvisade oss till en lärare på samma skola som de uppfattade att en del elever vände sig till. En tredjedel av eleverna på skolan var invandrare med femton olika språk. Läraren hade hand om svenskundervisningen för nykomna invandrabarn. På så sätt föll kuratorn och skolsköterska också bort. Vi hade velat få intervju en socialsekreterare på Barn- och ungdomsenheten på socialförvaltningen men de hade emellertid ont om tid så vi fick nöja oss med personal på vuxenenheten.

Vi är medvetna om att dessa begränsningar av intervjupersoner kan utgöra en svaghet av arbetets resultat. Anledningen till att det inte blev de yrkesverksamma vi ville från början, speglar på samma gång storleken på fenomenet, i en småstad.

De personer vi till slut intervjuade var ordförande i kvinnojouren, fyra socionomer på vuxenenheten, en lärare på ett högstadium, en barnmorska och kuratorn på ungdomsmottagningen i staden.

1.5 Analys och transkribering av materialet

Intervjuerna spelades in på band som vi sedan transkriberade genom noga avlyssning och ordagrann återgivning. Därefter lyfte vi ut väsentliga delar för att besvara våra

frågeställningar. Vi delade upp materialet under olika teman; erfarenheter, kunskap, samarbete och resurser. Vidare analyserade vi materialet med de förklaringsmodeller som vi valt att använda oss av; moralpanik, etnocentrism och kulturrelativistiskt perspektiv.

1.5.1. Källkritik

Arbabi och Fristorps bok: *Överlevnads handbok för flickor om frihet och heder*, är en bok från Rädda Barnen där man har samlat intervjuer med olika nyckelpersoner i ämnet och även tjejer som har egen erfarenhet av hederskultur och hedersrelaterade problem. Rädda barnen är en offentlig frivilligorganisation och får bidrag från regeringen. Vi inser att de kanske av egenintresse vill framstå som ledande av kunskapen kring det här fenomenet. Men den bearbetning som de gjort av sina kvalitativa intervjuer framstår ändå som realistiska. De har presenterat olika åsikter och erfarenheter och beskrivit problemet ur olika synvinklar som ger ett brett perspektiv.

ElektraRisk är en riksorganisation som arbetar på att bygga upp en stödverksamhet. Vi valde att ta med dem i vårt arbete eftersom de har en intressant modell där de använder arbetsmetoder som är anpassade till invandrargrupper. Problemet angrips från en annan synvinkel. De har startat föreningen Sharafs Hjältar med invandrarkillar som själva vill förändra attityder om heder i förhållande till flickor.

KA-MER är en Turkisk kvinnoorganisation i Turkiet som samarbetar med Rädda Barnen. Vi tyckte det var intressant att visa något om hur arbetet med hedersrelaterade problem kan se ut i ett land där majoriteten lever i en hederskultur.

Vi är medvetna om att vi använt mycket material från Internet, bland annat från Integrationsverket (2003), Justitiedepartementet (2004), Regeringskansliet (2005), Socialstyrelse (2002), Länsstyrelsen i Skåne Län (2004), Länsstyrelsen i Stockholm Län (2004) och Rädda Barnen (2003, 2004). Anledningen till det är att fenomenet som ett socialt problem är väldigt nytt. Därför finns det mycket lite forskat om ämnet ur detta nya perspektiv. När vi letade efter forskning om hederskulturell problematik använde vi oss av sökorden; hederskultur, hedersrelaterad problematik. Vi koncentrerade oss på det som hade att göra med myndigheternas hantering av problemet. Man kan se en attitydförändring i dokument efter hedersmordet på Fadime Sahindal, så det material vi hämtat på Internet är från tiden efter det. Men de flesta rapporter och undersökningar som vi hämtat fakta från är gjorda på uppdrag

från regeringen och då anser vi att de är trovärdiga som källor. Vårt syfte i undersökningen gjorde också att detta material var mest relevant.

1.5.2. Etiska överväganden

Vi informerade våra intervjupersoner innan varje intervju om vårt syfte med uppsatsen. Vi berättade för dem att intervjun kommer att spelas in på band och att vi behåller det inspelade materialet så länge vi behöver för att analysera och sammanställa svaren. De fick även reda på att arbetet kommer att läggas ut på socialhögskolans hemsida om de är intresserade av att läsa det.

Vi har varit noga med att bevara anonymiteten för intervjupersonerna och personerna i de fallbeskrivningar vi fått berättat för oss. Många citat är också anonyma för att inte utelämna intervjupersonen i alltför kontroversiella ståndpunkter. Materialet har behandlats konfidentiellt. Bandinspelningarna av intervjuerna har raderats efter transkriberingen och det skrivna materialet har raderats efter bearbetningen. Eftersom transkriberingen är ordagrant gjord så har vi undvikit så långt vi kunnat de missförstånd som kan uppstå vid bearbetningen.

1.6. Begreppsdefinitioner

1.6.1. Heder

Enligt en rapport av Länsstyrelsen i Skåne län menar Socialantropologen Julian Pitt-Rivers att ”Heder är värdet av personen i hans egna ögon, men också i hans samhälles ögon”. (www.m.lst.se). Tahire Koctürk, filosofie doktor i medicinsk vetenskap säger ”I Sverige betyder heder att man ska göra rätt för sig. Inte ljuga, betala sina skulder och vara ärlig.” (Arbabi & Fristorp, 2002 s. 32). Hedern i många andra länder är kopplat till sexuellt beteende hos kvinnan. (Arbabi & Fristorp, 2002).

1.6.2. Hederskultur

För att behålla sin heder måste man följa bestämda regler, en gemenskaps värdesystem och kravstruktur, det vill säga hederskodexen. De människor som följer samma hederskodex utgör en hederskultur (www.m.lst.se). I sträng hederskultur måste kvinnan blöda på bröllopsnatten som bevis på sin oskuld (Arbabi & Fristorp, 2002).

1.6.3. Kollektiv heder

I en hederskultur delas hedern kollektivt av alla i gruppen, släkten eller familjen. En persons handling inverkar på alla i gruppen (www.m.lst.se). Hela familjens/släktens goda rykte beror mycket på kvinnorna, döttrarna, systrarna och mammorna. Har släkten förlorat hedern måste man försöka få tillbaka den (Arbabi & Fristorp, 2002). Männen upplever skam om de inte försvarar sin familjs heder, medan kvinnorna upplever skam om de inte bevarar sin oskuld innan de gifter sig (www.m.lst.se).

1.6.4. Hedersrelaterat förtryck och våld

Det går att urskilja tre olika former av hedersrelaterat våld och förtryck; psykiskt, socialt och fysiskt. Psykiskt förtryck och våld kan yttra sig i form av nedvärdering, skuld- och skambeläggning, hot, undandragen kärlek och omsorg, förföljelse o.s.v. Socialt förtryck och våld kan innebära isolering, förbud, tvång o.s.v. Fysiskt förtryck och våld kan vara allt från bestraffning i form av slag till mord (Socialstyrelsen, 2005).

1.6.5. Hedersmord

Ett mord som har utförts för att återvinna hedern för en familj eller släkt, "en kollektiv förpliktelse att tillvarata släktens eller familjens heder" (Wikan, 2003 s.39). Det är en tro på att man kan "tvätta av sig skammen" genom att döda den som vanhedrat familjens rykte (Wikan, 2003). Arbabi och Fristorp (2002) anser inte att hedersrelaterat våld har med religion att göra. Wikan menar att det handlar om tradition. Det är ett misstag att man sammankopplat hedersmord med islam. Det finns grupper inom andra religioner som också hyllat dessa traditioner som t.ex. kristna, buddhister och hinduer (Wikan, 2003).

1.7. Fortsatt framställning

I avhandlingen som följer presenterar vi först den relativt korta historik som detta sociala problem har i Sverige. Detta under rubriken; Hedersproblemen uppmärksammas. Sedan kommer tidigare forskning. Därefter tar vi upp regeringens insatser och frivilliga organisationers förhållningssätt. Efter det presenterar vi de teoretiska perspektiv som vi har valt till förklaringsmodeller för vårt resultat. Sedan har vi analyserat vårt sekundära material. Därefter följer en sammanfattning av empirin och analys av densamma.

2. HEDERSPROBLEMATIKEN, KUNSKAPER OCH INSATSER

2.1. Hedersproblemen uppmärksammas

Nalin Pekgul är riksdagsledamot och kurdisk kvinna. Hon kom till Sverige med sin familj när hon var tretton år. När hon var 27 år blev hon som socialdemokrat invald i riksdagen. Nalin började redan för över tio år sedan att skriva debattartiklar om hur det är att växa upp med två kulturer. Ingen ville publicera materialet. Enligt Nalin trodde de att hon överdrev. Men när Sara, en irakisk flicka, mördades av sin bror och sin kusin 1996 i Umeå, vaknade Sverige (Arbabi & Fristorp, 2002). Hon hittades strypt i en snödriva. Sara var femton år och hennes bror sexton och kusinen sjutton år gamla. Saras mamma hade tagit ut skilsmässa från hennes pappa. Pappan hade hotat döda mamman om han inte fick vårdnaden om barnen eller om hon gifte om sig. Pappan fick vårdnaden men han tyckte att Sara hade blivit för svensk och dragit vanära över släkten. Hon blev misshandlad av pappan och socialtjänsten blev inkopplad. Först blev Sara placerad i ett fosterhem på Gotland, där hon trivdes. Men släkten ville att hon skulle placeras hos en farbror till henne. Socialförvaltningen gav efter för släkten. Trots att Sara gjorde allt för att komma undan. Hon var rädd för sitt liv. Placeringen fick göras med polishandräckning. Kusinen som sedan mördade Sara var denne farbrors son. Det visade sig sedan att den familjen hållit rådslag om hur de skulle göra. Även Saras mamma hade hört sin son säga att Sara var en hora och hotat att döda henne några veckor innan dådet skedde. Båda killarna gick själva och anmälde sig till polisen knappt ett dygn efteråt (Wikan, 2003).

Två år tidigare hade en palestinsk flicka blivit dödad av sin pappa när hon vägrade gifta sig med den familjen sett ut. En irakisk sexbarnsmamma, Varna tjugosex år, blev dödad av sin man bara några månader tidigare. De hade redan varit i rättegång eftersom läkare och socialtjänst polisanmält honom för grov misshandel. Men han blev dömd till sex månaders fängelse och släpptes ut tidigare. Då gick han direkt hem, dödade henne och anmälde sig till polisen med sitt yngsta spädbarn på armen. Det hör ofta till denna tradition att man ska anmäla sig och stå för sin handling och heder (ibid).

Efter att Saras historia kom ut blev detta ämne som tidigare varit tabubelagt synligt. Månaden efter mördades en libanesisk kvinna av sin man och en kurdisk flicka fick tjugoen knivhugg i ryggen av sin bror. Även de fallen handlade om hedern som motiv. En debatt kom igång. Den handlade om vem som hade ansvaret i ett sådant här mord. Nalin Pekgul följde debatten och

anförde angående mordet på Sara att de två unga pojkarna inte har handlat på eget initiativ utan var redskap för släktens vilja. Nalin sa också till medierna att hon var häpen över att folk var så förvånade och chockade som de var. Var orsaken heder och skam undrade man. I så fall blir de folkgrupper som har en sådan kultur utpekade och stigmatiserade (ibid). Enligt Mikael Kurkiala, filosofiedoktor i kulturanthropologi, har trenden varit eller är fortfarande att man tonar ner skillnaderna mellan kulturer för att inte uppmuntra rasism (Arbabi & Fristorp, 2002). Denna rädsla för att ge näring åt rasistiska strömningar gjorde att problemet sopades under mattan. Myndigheterna drog slutsatsen att kulturellt betingat våld inte finns (Wikan, 2003).

Men så sommaren 1999 dödas Pela av sin pappa och farbror inför ögonen på sin mamma och syster. Det var när hade de åkt på semester i Irak och Pela efter övertalning gått med på ett arrangerat giftermål. Pappan och hans bröder tyckte att hon blivit för svensk och förstört familjens och släktens rykte när hon rymt och gömt sig hos en väninna. Pappan lurade henne att han förlåtit, men planerade tillsammans med sin släkt att utföra mordet i Irak. Straffen är relativt sett inte långa där om det handlar om heder och att ”tvätta bort” den skam som flickan dragit över familjen. Pappan och farbrorn fick fem månaders fängelse villkorligt i Irakisk domstol. Men två av farbröderna som var involverade i mordet åkte tillbaka till Sverige i tron att allt var lugnt. Här blev de dömda till livstids fängelse, tack vare att Pelas syster vågade vittna. I tidningen New York Times kunde man läsa att detta var första gången en europeisk domstol tog upp ett hedersmord. Nu kunde man inte längre säga att hedersmord inte existerar i Sverige. Både offret och gärningsmännen var nämligen svenska medborgare (ibid).

Så hände det uppmärksammade mordet på Fadime Sahindal i januari 2002 och debatten tog ny fart. Hon var tidigare känd efter att hon 1998 vänt sig till media för att berätta om sin situation. Hon hade en svensk pojkvän och detta gjorde att både hennes pappa och bror misshandlade och hotade att döda henne. Hon bröt med sin familj, men levde med rädslan att de skulle förverkliga sitt hot. Två månader innan Fadime blev dödad talade hon i riksdagen i ett seminarium arrangerat av nätverket ”Våld mot kvinnor”. Då bland andra integrationsministern Mona Sahlin var närvarande (ibid). Begravningen sändes i tv. Nalin Peggul var en av de kvinnor som bar Fadimes kista ur kyrkan (Arbabi & Fristorp, 2002).

2.3. Tidigare forskning

Paulina de los Reyes (2003) anser att på grund av avsaknaden av forskning som integrerar ett köns - och etnicitetsperspektiv saknar vi viktiga kunskaper om hur den etniska diskrimineringen kan öka kvinnors utsatthet. Hon hävdar att forskarsamhället inte har intresserat sig för att skaffa sig kunskaper om den utsatthet som genomsyrar rättväsendet, skolvärlden och välfärdsinstitutionen.

Enligt Unni Wikan (2003) har bristande forskning om kvinnors och barns levnadsvillkor i invandrarfamiljer tidigare gjort att de sociala myndigheterna utsett män som kontaktpersoner i invandrarfrågor. Detta förstärkte mansdominansen i familjerna. I egen forskning 1995 kom Wikan fram till att man hade föreställningen att invandrarkvinnor var förbundna till sitt kulturella livsmönster, men hjälpte samtidigt majoritetsbefolkningens kvinnor att revoltera mot sina mäns övertag. Inte förrän efter mordet på Pela och Fadime står det klart att Wikan (2003) i den forskningen lyfte fram den nu uppmärksammade patriarkaliska maktstrukturen. Den tankeriktning som dominerat tidigare var idén om kulturers likaberättigande, att varje grupp har rätt till en särpräglad enhetskultur. Det kallas det multikulturella perspektivet och växte fram på 1960-talet när det blev självklart att stödja invandrare som ställde krav på kulturella rättigheter. Men om myndigheter arbetar efter denna praxis glömmer man bort kön och klass bakom kulturers likaberättigande. Det finns även en risk att den som definieras utifrån sin kultur blir betraktad som en gestalt i en grupp, istället för en individ med egna behov. Paradoxen blir också den att samtidigt som man föredrar sin egen kultur låter man rasistisk om man inte respekterar andras kultur fullt ut, menar Wikan. Av rädslan för detta hänvisar man då istället till kulturell egenart. Wikan (2003) lyfter fram Will Kymlicka, en Kanadensisk statsvetare, som menar att respekten för kulturen alltid måste underordnas respekten för individen. Wikan (2003) anser att alla kulturer är skapade av människor och de normer, regler som kulturen innefattar är i ständig förändring.

2.3.1. Kontakt med myndigheter

Paulina de los Reyes (2003) har på uppdrag av Integrationsverket forskat om situationen för invandrarflickor och unga kvinnor som kontrolleras genom våld och hot av släkt och familj. I sitt arbete tar hon upp hur kontakten med myndigheterna kan gå till. Hon skriver att kvinnor och flickor som behöver hjälp och vänder sig till kvinnojouren, ofta redan har sökt hjälp hos andra myndigheter t.ex. skolan, polisen och sociala myndigheter. Kontakterna med myndigheterna är i många fall misslyckade där flickornas situation har missförstått,

missbedömts och nonchalerats. Här nedan presenterar vi en sammanfattning av hennes forskningsresultat.

Socialtjänst

Schablonisering och etniska föreställningar gör att flickorna behandlas enligt en förutbestämd mall. Problemet görs mer svårare om flickorna inte behandlas som våldsoffer. Deras situation hanteras ofta som generationskonflikter där socialtjänsten vill uppnå en överenskommelse med föräldrarna. Socialtjänsten bedömer flickornas situation felaktigt och tar inte flickornas berättelse om sitt familjeförhållande och hoten på allvar. Socialtjänsten känner sig inte sällan maktlös och ser problemet som obegripligt. Bristande resurser och kunskaper gör att flickorna inte får hjälp. Socialarbetare ser invandrarklienters problem utifrån ett kulturrelativistiskt perspektiv. Det vill säga att de använder kulturen som en förklaringsmodell; ”sådan är deras kultur” (de los Reyes, 2003).

Polis

Man kan konstatera att här finns det behov av kunskaper och institutionaliserade metoder för att bemöta unga flickor som utsätts för våld och hot. Polisen har även resursproblem när det gäller kostnadsfrågan om behov av skydd (ibid).

Kvinnojour

Det var kvinnojourer med invandrabakgrund som synliggjorde hedersvåld och hedersproblematiken i samhället. Kunskaper och erfarenheter av att hantera dessa problem finns hos kvinnojourerna och andra frivilliga organisationer med invandrabakgrund. Kvinnojourer riktar sig till att kompensera de institutionella brister som finns när det gäller att se och bemöta speciella behov bland kvinnor med invandrabakgrund. Där gör kvinnojouren en stor insats. Invandrarkvinnor som söker hjälp kan skämmas över sin egen utsatta situation och känna sig underordnade i mötet med svenska kvinnoarbetare. Men de som jobbar i kvinnojourer kan komma från samma land eller ha samma religion. Fördelen med det är att de vet hur dessa flickor är utsatta och hur stort problemet är. Det ger också en möjlighet för utsatta flickor och kvinnor att bearbeta sina känslor på sitt modersmål (ibid).

Kvinnojourer upplever att kontakter med andra myndigheter inte fungerar på ett tillräckligt bra sätt. Problemet handlar ibland om revirmarkeringar, misstänksamhet och villfarelser bland de olika myndigheterna (ibid).

Paulina de los Reyes (2003) skriver också att uppmärksamheten kring hedersmorden och den patriarkaliska familjekulturen har utlöst en form av moralpanik hos myndigheter och politiker. Hon menar att det behövs konkreta åtgärder för hur myndigheterna ska agera vid dessa specifika ärenden (ibid).

2.4. Regeringens insatser

Under den här rubriken tar vi upp hur regeringen agerade, två månader efter att Fadime begravts. Regeringen gav socialstyrelsen i uppdrag att ta fram skriftlig information för att stödja arbete och insatser för flickor som lever under hot och tvång i starkt patriarkaliska familjer. Socialstyrelsen samlade fakta och råd för hur myndigheter bör hantera ärenden med hedersrelaterade problem.

I april 2002 skickades ett meddelandeblad ut från socialstyrelsen till kommunstyrelser, socialtjänstens individ- och familjeomsorgsenheter och länsstyrelser. Socialstyrelsen ansåg att det var viktigt att socialsekreterarna får de resurser och kompetensmässiga förutsättningarna som krävs för att arbetet med att hjälpa dessa flickor ska få kvalitet. För att lyckas hjälpa dessa flickor behövs en integrerad kunskap om vår lagstiftnings möjligheter att ge flickorna skydd och en förståelse för det specifika kulturella mönster som de lever i. Det betonas i meddelandebladet att ”Svensk lag gäller för alla i Sverige”. Av speciellt intresse är sekretessfrågor vid handläggning av sådana här ärenden och JO-avgöranden som kan ge råd i olika ställningstaganden. Tillgång till handledning och konsultation behövs, anser socialstyrelsen. Alla måste ha psykologisk beredskap på att ta emot de här flickorna eftersom man inte kan veta var de kommer att söka hjälp. Vissa handläggare kan behöva specialisera sig på ämnet. På sikt kan en god kunskap samlas om socialt arbete med utsatta flickor. Det är också angeläget med vidare forskning inom ämnet (Socialstyrelsen, 2002).

Socialstyrelsen tar upp vilka svårigheter det kan finnas med denna målgrupp; hur flickan tar kontakt med socialtjänsten, att få grepp om allvaret i problemet och att få ett gott samarbete med föräldrarna. Det är inte alla invandrartjejer som har det så här, snarare en liten grupp av dem och det finns andra sociala grupper i Sverige med snarlika problem. Det finns heller inga generella lösningar. Vidare skriver socialstyrelsen att det troligen effektivaste sättet att förebygga de här problemen är att integrera familjerna i Sverige. I en proposition (prop. 1997/98; 16 s.27) har de i punkter angivit vad det integrationspolitiska arbetet ska inriktas på:

- Ge stöd till individers egen försörjning och delaktighet i samhället.

- Värna grundläggande demokratiska värden.
- Verka för kvinnor och mäns lika rättigheter och möjligheter.
- Förebygga och motverka diskriminering, främlingsfientlighet och rasism (ibid).

Socialstyrelsen anser att detta arbete måste starta redan vid invandringen där migrationsverket, integrationsverket, landstingets hälso- och sjukvård och kommunernas socialtjänster har första ansvaret för gott mottagande. Information om svenska lagar såsom förbud mot aga, förbud mot hot och tvång och annan samhällsinformation behöver ges vid flera tillfällen. Bröder som av sin familj tvingas kontrollera sina systrar, behöver få information om att detta beteendemönster kan definieras som brottsligt här i Sverige. De behöver också få information om hur de kan få hjälp med att bryta detta mönster. Svensk undervisning och yrkespraktik är viktigt. En mentorsverksamhet ges på förslag där svenska familjer kan vara faddrar åt nyanlända flyktingar. Föräldrarutbildning bedrivs redan där man ger invandrarfamiljerna praktisk utbildning som vägledning i det svenska samhället. Där kan t.ex. barnuppfostran och andra alternativ till aga diskuteras (ibid).

Det finns möjligheter att samverka mellan olika myndigheter såsom polis, kvinnojour, kommunens socialbyråer, landstingets hälso- och sjukvård, m.fl. Socialtjänsten har ansvar för att ta reda på vilka nyinvandrade familjer det finns och om de fått nödvändig information. De har även ansvar för vilka organisationer de kan samarbeta med i kommunen. I skolan märker man kanske att någon flicka inte mår bra. De som får kontakt med en utsatt flicka måste vara vaksam om när en anmälan till socialtjänsten bör ske. Socialtjänsten ska ha förmedlat till skolpersonal vad som sker vid en anmälan, anser socialstyrelsen (ibid).

Personer från flickans ursprungskultur eller annan med kulturkompetens kan vara till hjälp för att bedöma hur allvarlig hennes situation är. Det är annars svårt att avgöra om det är tonårsrevolt eller om hon är i fara så att hon behöver skydd omedelbart. Det är viktigt att de sociala insatserna blir efter flickans villkor och att kontakt med familjen inte tas i början. Ett förtroende behöver utvecklas och de första samtalen kan ses som rådgivande. Om flickan ej vill ha fortsatt kontakt med socialsekreteraren och inte säger sig vara utsatt för direkt misshandel eller dödshot, bör man ändå göra en riskbedömning (ibid).

En utredning enligt 11 Kap. 1 § SoL ska inledas om flickan söker hjälp. Inget får ske över huvudet på flickan utan allt rådgörs tillsammans med henne. Det gäller för socialsekreteraren

att förstå, men inte acceptera om det har utförts handlingar mot flickan som är emot svensk lag. Flickan ska känna till om socialsekreteraren kommer fram till att det måste göras en polisanmälan eller tas kontakt med föräldrarna, även om hon själv inte vill det. Det kan vara nödvändigt att göra ett omedelbart omhändertagande enligt 6 § LVU och att hennes vistelseort ej får röjas enligt 14 §, för att ge flickan skydd innan föräldrarna informeras. Socialsekreteraren bör ha diskuterat med flickan hur framtiden kan komma att se ut om hon väljer att flytta från sin familj. Beroendet av familj och släkt är väldigt starkt i patriarkaliska familjer. Trots det kan skyddat boende vara en nödvändighet. I sådana fall ska socialsekreteraren fortsätta att arbeta med familjen för att stärka samarbetet och söka gemensamma vägar ur situationen. Det är smärtsamt att leva skild från sin familj och flickan vill ofta försonas och samtidigt försöka få respekt för sitt val av liv (ibid).

Välplanerade nätverksmöte där flickan själv är med och styr vilka som ska vara med och vad man ska diskutera, kan vara framgångsrikt. Det ställs dock höga krav på flickan att våga stå på sig inför familjen och man ska akta så att mötet inte blir som att sammanföra ”offer med föröväre”. I kommunikationen med föräldrarna och flickan är det också viktigt att det inte blir språkliga missförstånd. Det kan hända att hot mot flickan sägs på det egna språket. Därför är tolk något att föredra. Dessa familjer kommer från samhällen där familj och släkt själva löser sina problem och kan ha svårt att förstå socialtjänstens roll. Då är det viktigt att inte gå bakom ryggen på pappan och arbeta emot familjehierarkin. Pappan kan ha störst ångest av alla i familjen och kanske lättare ger vika för samarbete om han får stöd, istället för att känna sig hotad (ibid).

2.4.1. Vidare insatser från regeringens sida

Här tar vi upp de resurser och konsultativt stöd som regeringen vill bidra med. Efter det kommer en sammanfattning av en internationell konferens som regeringen var initiativtagare till, för att vidga samarbetet med andra länder. I slutet presenterar vi en ändring i lagstiftningen.

2.4.1.1. Resurser

Regeringen har sett över vilka brister som finns när det gäller att skydda unga kvinnor som lever i förtryck. De insatser som vidtagits riktas främst mot flickor och unga kvinnor, men unga män i de här situationerna måste också uppmärksammas och de ungdomar som känner hot på grund av sin sexuella läggning, anser regeringen. Kunskapsseminarier har genomförts

av regeringen, där temat varit hur myndigheter och organisationer ska kunna samarbeta bättre (Justitiedepartementet, 2004).

Regeringen har avsatt 180 miljoner kronor för perioden 2003-2007 till skyddat boende och andra insatser som behövs för dessa ungdomar. År 2003 avsattes 20 miljoner kronor där merparten gick till att inrätta skyddat boende i Stockholms län, Västra Götalands län och Skåne län. År 2004 fick vardera länet 7,5 miljoner till. Mindre länsstyrelser har fått medel för utbildning och attitydpåverkande arbete (ibid).

I Skåne län har resurserna delats upp i fem insatsområden; skyddat boende, personalutbildning, samordning av myndigheternas insatser och ett nätverk mellan trossamfund, frivilligorganisationer och myndigheter. Slutligen resurser för att uppmärksamma situationen för de ungdomar som känner hot på grund av sin sexuella läggning. I en uppföljning som länsstyrelsen i Skåne gjort i form av enkäter våren 2004, visar det sig att trots utbildning är osäkerheten på socialtjänsterna stor när det gäller riskbedömning och förebyggande arbete. Det behövs hjälp med metoder att arbeta med hela familjen inte bara flickan. Men flertalet kommuner menade att de ökat sin handlingsberedskap genom mer kunskap och samarbete med andra berörda aktörer. Många kommuner ansåg att det finns behov av ett expertteam för rådgivning och stöd. En del kommuner hävdade att problemets omfattning var litet och deras befintliga stödinsatser tillräckliga. Några kommuner uppgav att de hade resursbrist och därför inte kan göra något. Det som avgjorde vilka insatser som beviljades, är kommunens interna budgetdirektiv (Länsstyrelsen i Stockholms län, 2004). Enligt regeringsformens portalparagraf *kommunalt självstyrande* ska kommunen själv bestämma över sina angelägenheter. Här har kommunen möjligheter att styra och bestämma efter allmänt intresse och ekonomiska resurser som finns i kommunen (Sveriges grundlag, 1999). Det uppstår ofta en tvist om klienters tillhörighet och kommunens betalningsansvar vilket leder till att frivilligorganisationerna själva tvingas hitta en lösning. Men de anser att uppgiften att ordna skyddat boende för dessa utsatta ungdomar är en orimlig börda för dem. Dock har uppbyggnaden av skyddat boende startats i Skåne, tio familjehemsplatser och tio kollektivt skyddat boende för unga kvinnor över 18 år (Länsstyrelsen i Stockholms län, 2004).

2.4.1.2. Konsultativt stöd

Regeringen har givit socialstyrelsen i uppdrag att följa upp inrättandet av skyddande boende och att utreda möjligheten att inrätta ett konsultativt stöd för myndigheter, där ibland

socialtjänsten (Justitiedepartementet, 2004). Rapporten blev klar den 31 mars 2005. Socialstyrelsen har tillsammans med länsstyrelser format en samverkansgrupp som hämtat synpunkter från myndigheter, organisationer och även berörda ungdomars erfarenheter (Socialstyrelsen, 2005).

Det visade sig att kunskapen varierade efter hur stor erfarenheten av problematiken var i de olika kommunerna. Gemensam utbildning med andra myndigheter var önskvärt, för att bidra till likartat tänkande. Socialtjänsten har ofta brist på den tid som krävs för att ge de utsatta flickorna stöd. Behovet av externa resurser är stort. Mellan skolan och socialtjänsten krävs en förbättrad samverkan. Kunskaperna om hedersrelaterat våld behöver förmedlas bättre på socionomutbildningarna, bland socialnämnderna och länsrätten (ibid).

Man kom också fram till att behovet av konsultation är stort. Ett nationellt kompetenscentrum efterlystes i form av en gemensam databas som kan samordna handlingsplaner kring problematiken, ge juridisk vägledning och överblick över platser i skyddat boende. Samverkansgruppen föreslår att huvudmannskapet för ett nationellt konsultativt stöd ska bedrivas av det av staten föreslagna Nationellt riskbarncentrum, som har anknytning till arbetsområdet *övergrepp mot barn*. De ungdomar som är utsatta för hedersrelaterat våld har ett starkt beroende till sin familj och detsamma gäller för de barn och ungdomar som redan är målgruppen inom Nationellt riskbarncentrum. Man arbetar med frågor som rör barnens rätt och föräldrars rätt. Därför vill man att målgruppen utvidgas upp till 24 år för att innefatta dessa ungdomar också. Det kräver också att centret ökar sin kompetens om hedersrelaterat våld (ibid).

2.4.1.3. Konferens

I Stockholm anordnades en internationell konferens i december 2004. Justitiedepartementet och utrikesdepartementet var arrangörer i samverkan med vänsterpartiet och miljöpartiet. Konferensens syfte var att den kan ses som ett led i en pågående process för bättre åtgärder mot patriarkalt våld mot kvinnor både nationellt och internationellt. På konferensen medverkade 200 deltagare varav drygt hälften var nationella och återstoden internationella deltagare. Från Sverige inbjöds chefer för berörda myndigheter och organisationer samt politiker, opinionsbildare, forskare m.fl. Diskussionerna visade att det är värdefullt att föra samman personer med olika erfarenheter. Den svenska utrikesministern betonade vikten av att bryta tystnaden om hedersrelaterat våld och att Sverige kommer att fortsätta att ta upp frågor

om våld mot kvinnor och kränkningar av mänskliga rättigheter. Slutsatserna är att det finns ett behov av insatser och att staten måste främja jämställdhet och förbättra kvinnors villkor ekonomiskt, socialt, kulturell och politiskt. Det är regeringens ansvar att förhindra brotten mot kvinnor och att bestraffa förövarna samt att skydda och främja mänskliga rättigheter. Regeringen har möjlighet att göra detta genom lagstiftning, utbildning och informationskampanjer (Regeringskansliet, 2005).

2.4.1.4. Lagstiftning

Från och med 1 maj, 2004 är det 18 år som gäller som åldersgräns om ett äktenskap ska godkännas här i Sverige. Barnäktenskap och tvångsäktenskap som ingåtts i annat land accepteras ej i Sverige. Den 1 september 2003 trädde en ändring av lagen om besöksförbud i kraft. Nu är det också möjligt att besluta om besöksförbud för en part av två, trots att de har gemensam bostad (Justitiedepartementet, 2004).

När det gäller lagstiftningen får artonårsgränsen konsekvenser då det gäller att ge en utsatt flicka skyddat boende. Barn under 18 år har möjlighet till skydd utan föräldrars samtycke med hjälp av lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). Ungdomar över arton år hänvisas att söka hjälp inom vuxensektioner inom socialtjänsten, vilket kan innebära att stödet begränsas till boende och uppehälle. Men där kan kvinnojouren vara de som ger stöd och skydd (Socialstyrelsen och Länsstyrelser, 2005).

2.5. Frivilliga organisationer

Under denna rubrik presenterar vi frivilliga organisationers arbete med hedersrelaterade problem. Först introducerar vi Rädda Barnens engagemang, sedan den turkiska organisationen KA-MER. Därefter kommer riksorganisationen ElektraRisk och deras verksamhet Sharafs Hjältar.

2.5.1. Rädda Barnen

Rädda Barnens mottagning för flickor som lever i konflikt och i kris mellan två olika kulturer öppnades i januari 2002. Orsaken var mordet på Fadime Sahindal. Mottagningen kan nås via telefon, e-post och remiss från kvinnojouren, telefonjouren, advokater, poliser, skolpersonal och socialtjänst (Rädda Barnen, 2003).

Rädda Barnens terapeutiska arbete förvärvar en djupare kunskap om hur invandrabarnen ser på sig själva, sin omgivning sin historia och sin framtid. Den djupare kunskapen blir ett viktigt kvalitativt komplement till att få en bild om hur dessa barn lever i Sverige. För att bättre nå ut till flickorna och deras föräldrar samarbetar Rädda Barnen med flera etniska organisationer. Dessa organisationer tar in annonser om Rädda Barnens mottagning i sina tidningar t.ex. turkiska och iranska riskförbunden (Rädda Barnen, 2003).

2.5.1.1. Rädda Barnens arbetssätt

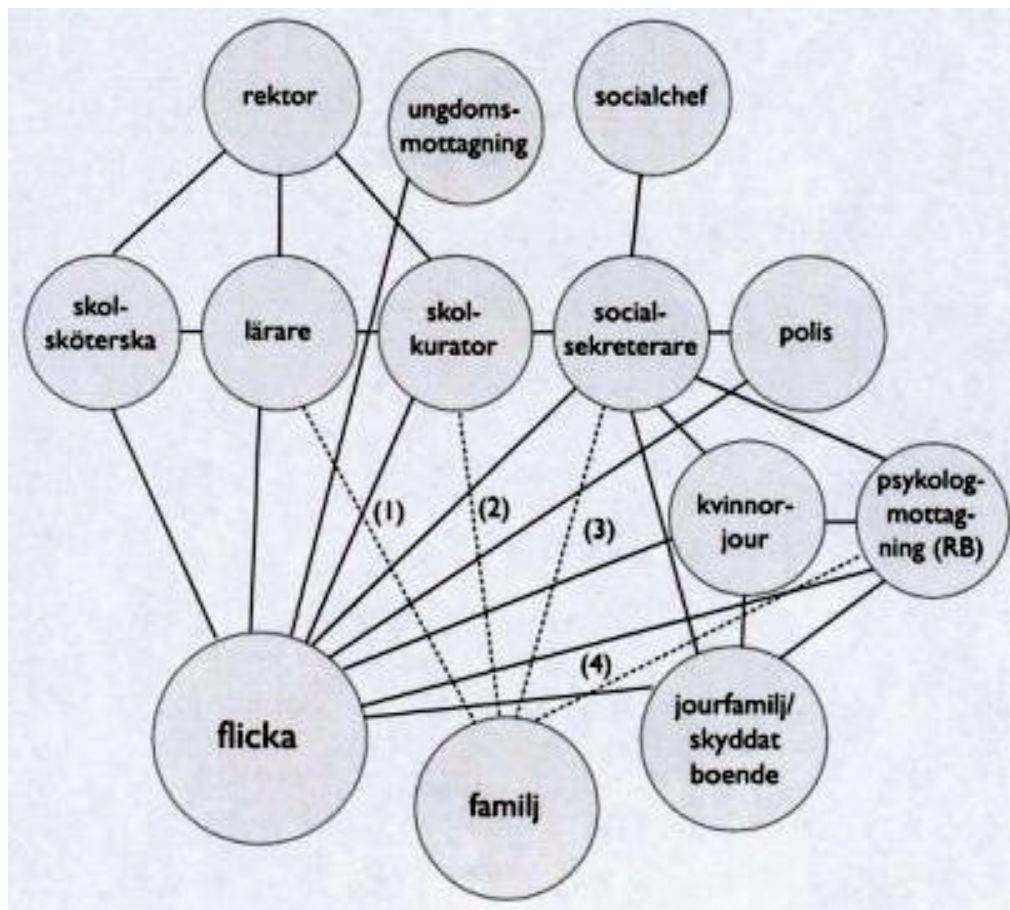
Det första som Rädda Barnen gör när de har fått kontakt med flickor är att göra en probleminventering och definition om problemet utifrån varje enskild individ. De menar att situationen ser olika ut för olika flickor med olika sorters bakgrund. Flickorna kan ha olika religioner och komma från olika länder t.ex. Kosovo, Mellanöstern, Afrika, Pakistan, Indien, Afghanistan, Nordafrika och Latinamerika. Enligt Rädda Barnen kan föräldrarnas situation också se verkligt olika ut. En del av föräldrarna är traumatiserade på grund av saker de varit med om i sitt hemland eller är de marginaliserade här i Sverige (Rädda Barnen, 2003).

2.5.1.2. Samarbete

Flickor med utländsk bakgrund som har problem med sina familjer har problem på många olika plan, enligt Rädda Barnen. De är ofta aktuella hos flera myndigheter samtidigt. Rädda Barnen menar att det är inte alltid som olika samhällsinstanser tar kontakt med varandra innan de agerar. De anser att om t.ex. både socialtjänsten och skolsköterskan har kontakt med samma flicka, är det viktigt att känna till och respektera varandras insatser. Socialtjänsten har enligt lag skyldighet att kontakta föräldrarna när de startar en utredning. Rädda Barnen menar att det händer att socialsekreterare tar kontakt med familjen utan att ha talat med flickan först och utan att göra en riskbedömning. Rädda Barnen tror att en sådan kontakt kan få förödande konsekvenser om den inte är genomtänkt. Möjligheten att få viktig information om en flickans situation kan plötsligt blockeras för att föräldrarna inte vill ha någon inblandning. Elevhälsovården har anmälningsskyldighet och ska enligt lag kontakta socialtjänsten om ett barn far illa. Men de känner kanske att flickans trygghet inte är garanterad om socialtjänsten tar kontakt med föräldrarna för fort. Skolhälsovården har större möjligheter att ha en kontinuerlig samtalskontakt med en elev utan att utelämnat allt vad flickan har sagt till föräldrarna, anser Rädda Barnen (Rädda Barnen, 2003)

2.5.1.3. Grundmodell

Rädda Barnen har gjort en grundmodell som visar en komplicerad bild om vilka kontakter som kan vara iblandade i ett ärende, när en flicka med hedersproblematik blir aktuell hos olika myndigheter och behöver hjälp och stöd.

Koppling (1), när läraren känner att han kan ta kontakt med familjen utan att riskera flickans säkerhet. Koppling (2), när skolkuratoren kan ta kontakt med familjen. Koppling (3), är när socialsekreterare kan nå familjen. Koppling (4), är när psykologen kan ta kontakt med familjen (Rädda Barnen, 2003).

De som arbetar med barn har anmälningsplikt. Frågan är vem som ska göra det och hur, eftersom de måste tänka på barnets bästa. När en flicka söker hjälp och myndigheten ser problemet som allvarligt, undviker man att ta kontakt med familjen innan man ordnat för flickans säkerhet, enligt modellen. Ett dilemma för en flicka som får skyddat boende kan vara att hon plötsligt blir "ensam" med sitt problem eftersom de ofta har starkt band till familjen (ibid).

Vår tolkning är att bilden också illustrerar den komplexitet som kan finnas vid samverkan mellan olika myndigheter. Om inte man har ett fungerande samarbete är det mycket som kan gå fel. Det är också svårt att samarbeta på grund av sekretessen mellan olika myndigheter. De som har daglig kontakt med flickan är ofta de olika yrkesgrupperna inom skolan.

2.5.1.4. Rädda Barnens exempel på arbetssätt

Etniska organisationer: kan hjälpa till att förändra invandrarföräldrarnas attityd och syn på barnuppfostran.

Transkulturellt familjearbete: är när man jobbar med flickan och familjen samtidigt fast var för sig. En behandlare arbetar med familjen och en med barnet. Man bygger först upp ett förtroende och börjar sedan ett förändringsarbete med båda parter. Denna förberedelse kan ta ett halvår innan man låter föräldrarna och barnet träffas. Här finns möjlighet då att förklara och försöka synliggöra hur samhället fungerar och att ta del av varandras värderingar.

Samarbete mellan skolan och socialtjänst: de senaste åren har man blivit bättre på detta bl. a. genom att man i vissa kommuner har en socialsekreterare anställd på skolan.

Expertgrupp inom socialtjänsten: är en ungdomsgrupp som tar hand om ärenden som handlar om flickor med utländsk bakgrund som har konflikter med sina familjer.

Polis i trepartssamarbete: här ingår BUP, polis och socialtjänsten. Det är viktigt att de personer som ingår har intresse och förmåga. Tid och att lyssna på varandra är också viktigt.

Inkännande preventivmedelsrådgivning: här kan flickor få hjälp med praktiska saker. Det är viktigt att ungdomsmottagningarna är medvetna och lyhörda och har kontaktytor utåt. Ibland vågar flickorna inte ta kontakt direkt med polisen eller med socialen. Ungdomsmottagningen kan vara en ”brygga” i en sådan situation.

Anonymt nätverksarbete: det fungerar som ett nätverk inom Rädda Barnen som jobbar anonymt. Kvinnor som behöver hjälp kan då vända sig till dem utan att utsätta sig för faror och skvaller. Man kan ses t.ex. i en tvättstuga eller liknande för att skydda kvinnorna. De kan också slussa kvinnor vidare till lämpliga personer om det behövs.

Information, påverkan eller dialog: att påtvinga invandrarfamiljer att leva efter de normer som gäller här, är inte alltid den bästa lösningen. Man måste fånga deras intresse så att de kan ta del av information om hur vårt samhälle fungerar. Att bygga upp en dialog är viktigt (Rädda Barnen, 2003).

Enligt Rädda Barnen har en hel del gjorts från samhällets sida, sedan Fadime mördades. Kommunala resurser för skyddat boende och utbildning för bland annat socialtjänst och skolpersonal är exempel på statsinsatser. Medvetenheten om problem har ökat och det finns en beredskap att agera på många olika håll även om kunskapen bara är under uppbyggnad. Det behövs metoder både för att arbeta förebyggande, så att man undviker att flickorna förlorar sina familjer och metoder för att undvika bakslag när flickan redan har lämnat familjerna, anser Rädda Barnen.

2.5.2. KA-MER (Turkiskt kvinnoorganisation)

”KA” är en förkortning av KADIN som betyder kvinna och ”MER” är en förkortning av MERKEZ som betyder centrum. Organisationen samarbetar med Rädda Barnen. I maj 2004 hade de ett seminarium. Syftet var att utbyta erfarenheter om hur man kan arbeta för att stödja kvinnor och flickor som hotas av våld i familjen, inklusive hedersrelaterat våld eller hedersmord. Deras arbetssätt grundar sig på att de kvinnor som söker hjälp styr och bestämmer själva hur arbetet ska byggas upp. Det som är stor skillnad mellan KA-MERs och det svenska systemets arbetssätt är att de är inte skyldiga att meddela familjen när en flicka behöver stöd och hjälp. Oavsett om kvinnan söker sig till KA-MER på grund av hot eller våld agerar inte KA-MER utan kvinnors vilja. De försöker stötta kvinnan/flickan i sin familj i sin miljö genom t.ex. hembesök. KA-MERs terapeuter går också hem till familjer. Men innan det behövs en väl förberedelse och noggrann studie om familjens struktur. Vilka som ingår i samtalet beror på familjens struktur. Ibland är det bara mamma, pappa och syskon. Ibland är det farfar, morfar och mammas syskon. Äldsta barnet är alltid med i samtalet. Terapeuterna lägger stort vikt vid hur de och familjemedlemmar sätter sig och terapeuterna använder ett begripligt språk som är nära familjens språk. Att bygga upp en familjebehandling tar långt tid och terapeuterna måste få familjens tillit. De jobbar transkulturellt d.v.s. att föröka hitta en medelväg mellan två olika kulturer och det är alltid någon av dem som pratar familjens hemspråk (Rädda Barnen, 2004).

2.5.3. ElektraRisk

ElektraRisk är en förening i Botkyrka kommun som samlar samarbetspartner över hela Sverige. Elektra som organisation har förvandlats till en riksorganisation. Deras modell är att påverka förövarna på olika nivåer och att bygga upp ett nätverk i Sverige för att utsatta flickor ska kunna flytta och ändå få fortsatt stöd och hjälp. ElektraRisk satsar på en uppbyggnad av stödverksamhet som innebär; träffpunk för tjejer, kontaktpersoner, stödtelefon, volontär arbete, stöd och hjälp i kontakten med myndigheter och hemsidan. Men även kunskapsspridande arbete i skolor och i yrkesgrupper står i fokus (www.elektra.nu).

Elektras systrar kallas en teaterföreställning som föreningen turnerat runt i Sverige med förra året. Den handlade om hedersförtryck av flickor. Detta år turnerade de med föreställningen *Elektras bröder* och den föreställningen handlar om pojkarna och männen i hederskulturen. Det ingår att man efter varje föreställning diskuterar värderingar och normer kring hederskulturen med publiken (ibid).

2.5.3.1. ElektraRisks ideologi

Elektras arbete och ideologi bygger på demokrati och mänskliga rättigheter. Alla har rätt att bevara sin särart och kultur men när det gäller kvinnoförtrycket måste samhället ta ställning mot detta och förvara de demokratiska värderingar som vårt land är uppbyggt på. Här behövs arbetsmetoder som är anpassade till invandrargrupper och inte bara utifrån majoritetsgruppers behov. Det har förekommit förenklade förklaringar till hedersförtrycket där man pekat på allmänt kvinnoförtryck eller kulturens struktur. Samhället får inte blunda för hedersförtrycket och förklara problemet utifrån en kulturs problem, anser ElektraRisk, alla har rätt till eget liv här i samhället (ibid).

2.5.3.2. Sharafs Hjältar

Sharaf betyder "heder" på arabiska. Sharafs hjältar riktar sig till killar från 17 år och uppåt som lever inom hederskulturen. Elektra har startat en verksamhet med åtta modiga pojkar som är beredda att bekämpa det patriarkala tänkandet. Pojkarna har gått igenom en utbildning i mänskliga rättigheter och jämställdhetsfrågor. Dessa pojkar kan bli förebilder och stöd för andra pojkar som vill lämna hederskulturen. Ett effektivt sätt att påverkar unga killar är att engagera ungdomarna själva i förändringsarbetet, tycker Sharafs Hjältar. Hedersproblematiken drabbar inte bara tjejer. Killar är också offer eftersom de tvingas leva i ett system där de måste bevaka och förtrycka sina systrar och kusiner. Killar tvingas också att

gifta sig med tjejer som släkten och familjen valt ut. Om hedersförtrycket ska bekämpas effektivt räcker inte insatser med skyddat boende och stödåtgärder till tjejer. Samhället måste satsa på att männens värdesystem och beteende också förändras. Därför är attitydförändring kring kvinnosyn och mänskliga rättigheter centralt i Sharafs Hjältars arbete. De har också turnerat med teaterföreställningen Elektras bröder där de hållit i efterdiskussionen (ibid).

2.6. Sammanfattning av frivilliga organisationers arbete

Rädda Barnen anser att bakgrund, nuvarande situation och erfarenheter påverkar den problematik invandrare kan ha. Därför gör Rädda Barnens terapeuter en individuell bedömning av varje enskilt fall. De menar också att problemen kan vara på många olika plan och invandraren kan vara aktuell hos många olika myndigheter på samma gång. Här hävdar Rädda Barnen att samarbetet mellan dessa myndigheter inte fungerar tillfredsställande. Rädda Barnen har tagit fram exempel på hur man kan förbättra arbetssättet hos olika myndigheter.

ElektraRisk är en organisation som utgår från Stockholm och har inga filialer i andra städer. Emellertid har de sin hemsida med information och tips när det gäller hedersrelaterad problematik och med deras teaterföreställning har de nått ut till fler människor.

Sharafs hjältar finns också ännu bara i Stockholm, men deras verksamhet växer. Den riktar sig till pojkar som lever i hederskultur. Deras mål är att få en attitydförändring kring kvinnosynen.

3. Teoretiska perspektiv

I detta avsnitt presenterar vi våra teoretiska perspektiv. Vi har valt kulturrelativism, etnocentrism och moralpanik som förklaringsmodeller i vårt arbete. Vi förmodar att kulturrelativism och etnocentrism kan ge en bra förklaring och förståelse för hur myndigheter och samhället uppfattar och tolkar hedersrelaterad problematik. Moralpanik kan ha varit förklaring till myndigheternas agerande.

3.1. Kulturrelativism

Enligt Nationalencyklopedin är kulturrelativism en term som används inom antropologin för att beteckna både ett forskningsmetodologiskt förhållningssätt och en moralisk attityd till

främmande kulturers tankemönster och sedvänjor (Nationalencyklopedin, 1994). Den Amerikanska antropologen Franz Boas är den som man generellt ser som huvudkällan för begreppet kulturrelativism. Men en av hans studenter Melville J Herskovits var den som systematiserade och formulerade kulturrelativismens innebörd i sin bok *Man and His Work*. Sedan samlades hans argument i publikationen *Cultural Relativism* (International encyclopedia of the social & behavioral sciences, 2001). Melville J Herskovits ansåg att varje sedvänja borde bemötas utifrån de lokala konventioner och etiska normer som existerar i varje samhälle (Nationalencyklopedin, 1994). Han menade att man bör ta hänsyn till alla olika kulturers traditioner. Hans strävan var att öka ömsesidig tolerans och respekt för alla kulturer i världen (International encyclopedia of the social & behavioral sciences, 2001).

På 1990-talet uppstod en utmaning att argumentera för kulturrelativism när det blev allt viktigare med mänskliga rättigheter. Kulturrelativism såg ut att få hinder i att universellt implementera de mänskliga rättigheternas värderingar (ibid).

Vi anser att detta dilemma ser ut att vara aktuellt även idag. Rädslan för att framstå som rasist kanske många gånger har gjort att man tolererat fenomen som går emot mänskliga rättigheters värderingar. I vår undersökning ser vi uttalanden som pekar på denna inställning. Men samtidigt som man gärna vill respektera andra kulturer har vi lagar att följa. Ett kulturrelativistiskt förhållningssätt hos myndigheter kan göra att hedersrelaterade problem förbises.

3.2. Ethnocentrism

Ethnocentrism är en synsätt som innebär att man betraktar och bedömer andra kulturer genom att jämföra med sin egen. Ethnocentrism betyder vidare en misstänksamhet mot främlingar vilka uppfattas som moraliskt och mentalt underlägsna. Alla kulturer har mer eller mindre varit etnocentriska vilket orsakat många krig och konflikter i världen. Varje kultur har sina traditioner och beteendemönster som kan verka främmande för andra. En person som har ett etnocentriskt förhållningssätt kan inte eller vill inte förstå en annan kultur på dess egna villkor (Giddens, 1998).

Vi tolkar detta synsätt i sin extrema form som motsatsen till kulturrelativism. Men vi menar att man ofta omedvetet går en "balansgång" mellan dessa två synsätt. Vissa av våra svenska lagar går emot hederskulturens tradition. Detta gör att man som myndighetsperson kan

uppfattas som etnocentrisk. Samhället vill gärna att invandrare ska ta till sig våra värderingar och i synnerhet rätta sig efter våra lagar och normer.

3.3. Moralpanik

Moralpanik är en benämning på överdrivna och stereotypa reaktioner inför nya kulturfenomen som anses hota samhällets värderingar eller intresse. Termen användes ursprungligen i Storbritannien för att beskriva det etablerade samhällets reaktioner inför mods och rockers på 1960-talet (Nationalencyklopedin, 1994). Det var Sociologen Stanley Cohen som myntade detta begrepp. Han menade att det är media som skapar denna ”moraliska panik” och samhället överreagerar när något nytt oförståeligt händer som man inte vet hur man ska hantera. Moralisk panik har sitt ursprung i konstruktivistisk ontologi, d.v.s. konstruktivister menar att ett socialt problem inte existerar förrän någon uppfattar och beskriver det som ett sådant och att det kräver samhällsinsatser (Sahlin, 2002). Ontologi betyder läran om tillvarons yttersta natur (Brante & Fasth, 1982). Enligt Goode & Ben-Yehuda (1994) är samhällets önskan att kriminalisera vissa speciella beteende, en av de centrala företeelser när det har uppstått moralpanik. Det är ofta ny lagstiftning eller lagändring som är de mest tydliga åtgärder vid denna situation.

Som vi uppfattar det har media haft ett stort inflytande till att hedersrelaterade problem blev synliga och definierades. Samhällets reaktioner blev starka och det krävdes lagändringar och snabba åtgärder. Den bild av ett fenomen som media skapar, kan ge negativa fördomar som orättvist omfattar alla inom den sociala företeelsen. Det kan eventuellt vara så att alla inom hederskulturen har blivit oskyldigt misstänkta förtryckare av sina flickor. Kanske myndigheterna har överreagerat, eftersom de kände sig hjälplösa inför detta nya sociala problem. Vi vill tolka vad moralpaniken har åstadkommit i den lilla kommunen.

4. Analys av våra insamlade dokument

Vi börjar med att analysera våra sekundära data och sammanfattar dem utifrån de teorier vi har valt som förklaringsmodeller. Utifrån vårt syfte lyfter vi fram och knyter ihop de insamlade dokument som vi har funnit om kunskaper, resurser och samarbete mellan myndigheter och organisationer.

4.1. Kunskap och hantering av problemet

Efter mordet på Pela och sedan Fadime blev problemen i hederskulturen synliga. Forskaren Paulina de los Reyes (2003) anser att uppmärksamheten kring den patriarkaliska familjekulturen och hedersmorden har utlöst moralpanik hos politiker och myndigheter. Vår uppfattning är att ett nytt socialt problem uppstod i och med att värderingarna i hederskulturen identifierades.

Enligt organisationen ElektraRisk har det förekommit förenklade förklaringar till hedersförtrycket. Man har pekat på allmänt kvinnoförtryck eller kulturens struktur. Även Åsa Eldén (2003) menar att okunskapen om hederskulturers värderingar har gjort att man tolkat invandrarkvinnors förtryck som kvinnomisshandel. Vi menar att skillnaden på dessa två sociala problem är att förövaren i den ”traditionella” kvinnomisshandeln är illa sedd av samhället. Medan samma brott i en hederskultur är accepterad av familjen och släkten.

Mikael Kurkiala, filosofiedoktor i kulturanthropologi, menar att man tonar ner skillnaderna mellan kulturer, av rädsla för att uppmuntra rasism (Arbabi & Fristorp, 2002). Denna rädsla gjorde enligt Wikan (2003) att myndigheterna inte tidigare erkände att kulturellt betingat våld fanns. Ekonomihistorikern Paulina de los Reyes (2003) anser att socialarbetare ser invandrarklienters problem utifrån ett kulturellt perspektiv. Hon menar att problemet görs mer svårare om flickorna inte behandlas som våldsoffer. Även organisationen ElektraRisk menar att samhället har förklarat problemen utifrån en kulturs problem. ElektraRisk anser att det behövs arbetsmetoder som är anpassade till invandrare och inte bara utifrån majoritetens behov. Will Kymlicka, en Kanadensisk statsvetare, menar att respekten för kulturen måste underordnas respekten för individen (Wikan, 2003). Det vill säga att den enskilde individens mänskliga rättigheter ska beaktas och olagliga företeelser måste åtgärdas.

Vi uppfattar det som att flickor med hedersrelaterade problem och deras familjer ofta verkar ha fått fel bemötande. Man har respekterat kulturen mer än individen, d.v.s. kulturellt perspektiv. Myndigheterna verkade tidigare ha glömt bort att enligt svensk lag får man inte aga barn, hota en annan människa (kvinnofridskränkning) eller gifta sig innan man är arton år. Att dessa lagar gäller alla som bor i detta land, poängterades även i socialstyrelsens meddelandeblad (Socialstyrelsen, 2002).

Vi anser att teorin moralpanik passar in här som förklaringsmodell. Vi ser också ett samband mellan den moralpanik som hedersmorden utlöste och den lagändring som gjordes 1 maj, 2004 (Justitiedepartementet, 2004). Det vill säga att barnäktenskap och tvångsäktenskap som ingåtts i annat land är inte acceptabelt i Sverige längre. Innan dess tolkar vi det som att det kulturrelativistiska synsättet gjorde att samhället inte förstod problemen med dessa giftermål. Respekten för hederskulturen gjorde att dessa flickor var utlämnade (Wikan, 2003).

4.2. Samarbete

Socialstyrelsen (2002) anser att samhällsinformation om svenska lagar behöver ges redan vid invandringen där integrationsverket, migrationsverket, landstingets hälso- och sjukvård och kommunernas socialtjänster har första ansvaret. De behöver få information om beteendemönster som t.ex. bröder som tvingas förfölja och vakta sina systrar, kan definieras som brottsligt här i Sverige. Socialstyrelsen diskuterar föräldrautbildningar där man ger invandrarfamiljerna vägledning i det svenska samhället om t.ex. barnuppfostran (Socialstyrelsen, 2002). Här ser vi en tendens till att man har ett etnocentriskt synsätt. Samhället vill helst att invandrarna ska integreras och anamma våra svenska normer.

Flickorna är ofta aktuella hos flera myndigheter samtidigt. Socialstyrelsens (2002) anser att det finns möjligheter att samverka mellan olika myndigheter som t.ex. polis, kommunens socialbyråer, kvinnojour, landstingets hälso- och sjukvård. Socialtjänsten har ansvar för vilka organisationer de kan samarbeta med i kommunen (Socialstyrelsen, 2002). Rädda Barnen (2003) menar att det är inte alltid som olika samhällsinstanser tar kontakt med varandra innan de agerar. Enligt Rädda Barnen (2003) är det ofta skolan som först kommer i kontakt med flickor med hedersrelaterade problem. Det finns ett behov av ökat samarbete mellan skolan och socialtjänsten. Även polis och kvinnojourer önskar ett bättre samarbete med olika myndigheter. Vi tolkar det som att moralpaniken har satt igång en debatt om samarbetets brister och undersökningar visar var det behövs insatser.

4.3. Resurser

Socialstyrelsens anser att det är viktigt att socialsekreterarna får de resurser och kompetensmässiga förutsättningarna som krävs för kvalitén på arbetet med att hjälpa dessa flickor. Regeringen har satsat pengar på skyddat boende och andra insatser som behövs för ungdomar med hedersrelaterade problem. De har genomfört kunskapsseminarier, där temat

varit hur myndigheter och organisationer ska kunna samarbeta bättre för att få ökad kunskap om hederskultur (Justitiedepartementet, 2004).

I Skåne län har resurserna delats upp i olika insatsområden; skyddat boende, personalutbildning, samordning av myndigheternas insatser, skapa nätverk mellan trossamfund, frivilligorganisationer och myndigheter (Länsstyrelsen i Stockholms län, 2004).

I en uppföljning gjord våren 2004, visar det sig att flertalet kommuner hade ökat sin handlingsberedskap genom mer kunskap och samarbete med andra berörda aktörer. Men trots utbildning är osäkerheten på socialtjänsterna stor när det gäller förebyggande arbete och riskbedömning. Många ansåg att det finns behov av ett expertteam. En del kommuner ansåg att problemet inte var så stort och deras befintliga stödinsatser var tillräckliga. Men det var några kommuner som tyckte att de hade resursbrist och därför inte kunde hantera problemen som de önskade. Var kommun avgör själv om de vill söka resurser för hedersrelaterade problem (Länsstyrelsen i Stockholms län, 2004).

Vi använder oss återigen av moralpaniken som förklaringsmodell till att regeringen har satsat mycket resurser på detta problem. Men det är i huvudsak storstäder som har fått pengarna (Justitiedepartementet, 2004). Det kan bero på att hedersrelaterade problem är mer synliga i storstäderna, där fler invandrare också är bosatta. Men det kan också bero på att moralpaniken inte har nått ut till de små kommunerna. Eftersom varje kommun själv har möjlighet att bestämma om de behöver söka resurser för hedersrelaterad problematik kan det se mycket olika ut i kommun till kommun (Sveriges grundlag, 1999). Det synsätt som myndighetspersonerna har i kommunerna kan ha påverkat uppfattningen av storleken på problemet och behovet av resurser. Om de ser saken ur ett kulturrelativistiskt perspektiv kanske de inte har förstått om de har dessa problem i sin kommun. Behovet av resurser beror på hur utbredd problematiken är och kan också vara olika från stor stad till liten. Vi undrar då hur det kan se ut i en småstad?

5. Presentation av intervju-undersökningen

Här sammanfattar vi våra intervjuer under teman som kunskap, hantering, utbildning, samarbete och resurser. Sedan analyserar vi vårt insamlade material med hjälp av de förklaringsmodeller vi valt; kulturell relativism, etnocentrism och moralpanik.

5.1. Kunskap och hantering

Den allmänna uppfattningen om hederskultur hos de intervjuade var den bild som media har presenterat. Nästan alla sa att det är sådant man läser om i tidningen. Synen på hederskultur var att det är hemskt och kan vara synd om dem, men ”det är så det är” i deras kultur. Någon ansåg att hederskulturen var en slags dubbelmoral och inkonsekventa regler som inte ska ifrågasättas av familjemedlemmarna. Samtidigt menade de att hederskultur inte behövde innebära något negativt. Det kan bero på familjen och vilken land man kommer ifrån. Det finns de flickor som har det ganska fritt och lever i stort sett som andra svenska flickor. Men det finns också de som lever under mer patriarkala familjeförhållande där det förekommer hot.

”Det är mest negativt man läser i tidningarna; pappor eller manliga släktingar som jagar unga tjejer som då inte vill leva efter de gamlas tradition.”

”det är väl en naturlig sak när du kommer till ett land, att hålla kvar vid traditioner men det är när det krockar som det blir bekymmer och när det är extremt...det har fått en negativ klang.”

Vår undersökning visade att det var kvinnojouren som hade mest erfarenhet av hedersrelaterade problem i praktiken. Det kan bero på att Kvinnojourens verksamhet riktar sig specifikt till misshandlade kvinnor. Kvinnojouren ansåg också att de hade en fördel i att de inte hade någon myndighetsutövning. Hit vänder sig många kvinnor som har skyddad identitet och boende. Man hanterar kvinnorna med hedersproblematik på samma sätt som andra kvinnor förutom att de behövde mer stöd och en kontaktperson att ty sig till. De kan ha hela släkten sökande efter sig och därför vara mycket rädda. Många kvinnor blir placerade hos en kvinnojour i en annan kommun för att känna sig tryggare när de går ut. Invandrarkvinnor som behöver hjälp vet ofta inte sina rättigheter eller vart de ska vända sig. Kvinnojouren hjälper kvinnorna att få kontakt med rätt människor såsom advokat, polis sjukvård och socialen. De kan också följa med som stöd vid vårdnadstvister vid tingsrätten. De hjälper också till att ansöka om besöksförbud.

Däremot var hedersrelaterade problem inte så vanligt förekommande på socialförvaltningen. *”Där är ju ett gigantiskt mörkertal. Det är vi medvetna om, men vi kan ju inte...vi har ju svårt att leta rätt på folk och jaga upp dem. Det gör man ju inte. Storstäderna har nog mycket, mycket mer problem. Dels är det fler som har problem bor där, dels är det många som far, flyr dit till storstäderna. De som flyr, flyr ofta till storstäderna. Malmö, Stockholm, Göteborg har säkert jättemycket sånt”*. De menade att de kvinnor som tog kontakt med dem var de starka kvinnorna och då hade det oftast hänt något extremt. Men det var så pass sällan att de kände en osäkerhet hur de skulle hantera problemet.

Inte heller på ungdomsmottagningen och skolan mötte man dessa problem så ofta. De trodde att eventuella problem hålls inom familjen och det syns inte. Trots att skolan hade mycket kontakt med invandrarelever och deras föräldrar, hade man inte sett något som man tydde som hedersrelaterat problem. Ett exempel är att alla i lärarens klass ska åka till Stockholm på utflykt, men en flicka i slöja vill inte åka med, *”eller jag vet inte om det är som hon inte törs”*, menade läraren. Vi fick berättat för oss att flickan bor ensam med sin pappa och har enligt läraren bara gått mellan hemmet och skolan och hon har aldrig varit i centrum av staden.

Förståelsen för hedersrelaterade problem kan variera och beror på vilken kunskap och erfarenhet man har. På socialförvaltningen hade man den synen på saken att; säger en kvinna att hon är hotad till livet så måste man utgå från att det är sant, oavsett hennes bakgrund och kultur. De ansåg att det kan bli riskabelt om man börjar ifrågasätta trovärdigheten. I en annan intervju fick vi ett fall berättat för oss om en flicka som skulle bli bortgift och var rädd för att det skulle bli avslöjat att hon inte var oskuld. Det utspelade sig för fem år sedan. Hon förklarade att det gällde hennes liv och blev trodd eftersom myndighetspersonen hade erfarenhet av invandrare. Hon ville få sin mödom restaurerad. Men nästa instans förstod inte allvaret i situationen. Den myndighetsperson som trodde flickan fick till slut vända sig till sjukvården i en storstad för att få hjälp: *”det här är ju ett väldigt enkelt ingrepp...alltså en barnmorska skulle kunna göra det. För att det är bara att man tar upp en bit utav slemhinnan och sen sätter man bara några stygn. Så att egentligen är det inte något svårt ingrepp och jag tyckte ju då som så att i och med att hon hade ett, som hon upplevde det, ett mordhot på sig... det är ju väldigt viktigt att vi måste se vad som ... alltså att bara göra det för att man ska...en skönhetsoperation... det tycker jag är vansinne, men det här var ju verkligen uppenbart att flickan var väldigt rädd att hon skulle bli bragd om livet. Så att jag försökte med svenska*

sjukvården alltså att vi skulle kunna hjälpa henne på gyn eller XXX gyn då. Men det gick inte. Där hade man ingen förståelse alls för att den här flickan skulle vara hotad eller... Nej, det beror ju lite grand på människan man pratar med också. Men jag fick de här att 'men det är väl bara och förklara för hennes anhöriga att så här är det'?"

Socialförvaltningen anser att de hanterat hedersrelaterade problem på ett tillfredsställande sätt. Även kvinnojouren anser att det i de flesta fallen fungerar bra. Medan det var någon som kände att han/hon inte varit till hjälp. ...” *Men jag känner inte att jag har kunnat hjälpa och sen det är väl klart att det handlar väl att på något sätt att få dem att se sin situation i ett sammanhang också. För att även om man inte kan påverka det så mycket så handlar det om ett val som de måste fatta utifrån den situation de är i.”*

Nästan alla tycker att man måste börja med information till invandrare i god tid. Att informera vilka lagar som gäller här i Sverige och vilka rättigheter och skyldigheter man har. Att ställa krav hjälper mer än att tycka synd om dem, ansåg några. Men de menade samtidigt att: ”*Vi är så rädda för att vara rasister att vi inte vågar ställa krav*”. Någon menade på att om invandrarna inte ville anpassa sig till våra regler, borde de egentligen åka tillbaka till sitt hemland. En nämnde Sharafs Hjältar som ett bra exempel på hur man kanske kan förändra attityder. Men det kräver ett stort engagemang och man kan göra mycket mer om man själv kommer från den här kulturen, menade någon.

5.1.1. Utbildning

Vår undersökning visar att det inte är många som gått någon utbildning kring hedersrelaterat våld. De har inte känt behov av mer kunskap inom ämnet eftersom de inte kommer i kontakt med detta problem så ofta. ”*Då skulle jag bara få gå på utbildningar hela tiden om jag skulle kunna alla de områden som jag stöter på.*” Däremot var man inom kvinnojouren mer utbildade och de hade också ett större engagemang och behov av att fördjupa sig i ämnet. De försökte att utbilda sig så mycket det gick. Många av medlemmarna hade yrken som tangerade ämnet och delade med sig av sin kunskap. Ordföranden i Kvinnojouren hade även tagit del av en kurs som hette ”hedersrelaterat våld mot kvinnor” som länsstyrelsen arrangerat på uppdrag av regeringen. Alla vi intervjuat har nämnt den kvinnofridsgrupp som startades efter de uppmärksammade hedersmorden i Sverige. Där finns en handlingsplan som ska ge ordentliga riktlinjer för hur man ska hantera ärenden angående kvinnofridskränkning. Även

om den inte specifikt pekar på hedersrelaterat kvinnoförtryck så är den användbar vid dessa ärenden också, menar de.

5.2. Samarbete

Vår undersökning visar att alla tycker att samarbetet är tillfredsställande som det är i dag. Det är polis, skola, kvinnojour, socialen och ungdomsmottagningen som har kontakt med varandra. Men de önskar ändå att de kunde ha mer samarbete över gränserna både mellan olika myndigheter och mellan kommunerna. Några känner sig tveksamma över vem man ska vända sig till för ett samarbete. I storstäderna faller det sig naturligt att man har mer kunskap och resurser eftersom de har mer erfarenhet av dessa problem menar många av de intervjuade. Samtidigt förstår de att samarbetet försvåras på grund av sekretess och lagar. Även frågan om vem som ska stå för kostnaderna kan vara oklar.

”Landstinget har det blivit problem med för att många gånger blir de blir ju sjuka och de mår ju dåligt och då har de inte så stor...det akuta måste de ju ta men så fort man är transportabel så vill de ju att man ska ta sig hem till hemkommunen, landstinget och det blir ju problem för det är ju oftast där de absolut inte kan vara.”

”Soc berättar ju ingenting, man får ju också förstå att de har ju sina lagar och regler. Men sen får vi aldrig reda på något mer, vi får aldrig reda på vad som egentligen händer och det hade man ju kanske önskat att kunna få, för att kunna följa upp den här flickan.”

Kvinnojouren samarbetar med andra kommuners kvinnojouurer och polis. Kvinnor från andra ställen i Sverige får bo i deras lägenhet för att undvika att bli upptäckta av familj och släktingar. Socialförvaltningen erbjuder lösningsfokuserad gruppterapi för kvinnojourens klienter som alla är nöjda med. Detta underlättar belastningen på kvinnojouren. Kvinnojouren önskar dock en kontaktperson på socialförvaltningen som kunde hjälpa dem att slussa ärenden till rätt personer.

5.3. Resurser

De resurser som regeringen satsat har inte märkts av hos de vi intervjuat. Men de har inte heller ansett att de behövt söka pengar angående dessa ärenden. *”Vi är ingen stor kommun, här är drygt 50 000 invånare. Det är väldigt begränsat vad man kan ha för att starta upp olika projekt och så...för det är ju som sagt inte jätte många här...”*

Socialförvaltningen menar att de situationer som kräver pengar kan vara placering i en annan del av landet. Det är avdelningen för ekonomiskt bistånd som då går in och beviljar flyttkostnader. Socialförvaltningen står för hyran för två lägenheter till Kvinnojouren. Annat som socialförvaltningen kan erbjuda är stödsamtal med en terapeut, boendestöd och jourlägenhet.

Kvinnojouren ansöker om pengar från kommunen och får vanligtvis tre kronor per invånare, vilket de anser är mindre än normen. Andra pengar som de får in i sin verksamhet är avgiften för medlemskapet. De söker pengar till utbildning och medlemsrekrytering från SKR (Svenska Kvinnojurens Riksförbund) som de tillhör. De i sin tur får pengar från staten. Det händer att andra kvinnojourer har fullt i sina övernattningslägenheter och deras klienter kommer till den här kvinnojouren. Sedan får de ersättning från den andra kommunen för dessa övernattningar.

5.4. ANALYS AV INTERVJU-UNDERSÖKNINGEN

Moralpaniken som media skapat verkar inte ha nått fram i praktiken till denna småstad som vi har undersökt. Det kan kanske bero på att de inte har så många ärenden med denna problematik. Då blir erfarenheten inte heller så stor kring detta fenomen. Vi tolkar det som det inte räcker med att media blåser upp ett problem, utan man måste själv stöta på fenomenet för att det ska bli moralpanik. Myndigheternas uppfattning i denna småstad, är att media har gett en negativ bild av hederskulturen. Att leva i hederskultur behöver inte betyda att man mår dåligt, anser de. Samtidigt trodde de att eventuella problem nog hålls inom familjen och då syns det inte. Men enligt informationen i vårt insamlade material och vad som framkommit i intervjuerna, så har man tidigare inte trott på dessa kvinnors eller flickors historia, som t.ex. i historien om flickan som ville ha sin mödomshinna restaurerad. Detta utspelade sig precis i vägkorset innan media utlöste moralpaniken kring detta fenomen. De intervjuade uppger att de inte har varit på utbildningar i så stor utsträckning. Ändå ser det ut som att moralpaniken i media har ökat förståelsen och kunskapen om hedersrelaterade problem hos dem. På socialförvaltningen säger man t.ex. att de inte ifrågasätter trovärdigheten i en flicka eller kvinnas historia. Detta tolkar vi som att en viss förändring har skett i bemötandet.

Vi tycker ändå att det är anmärkningsvärt att de inte sökt upp mer kunskap inom ämnet, när de trots allt framför att det troligen finns ett stort mörkertal med hedersrelaterade problem i sin kommun. De trodde att orsaken var att de som flyr från sina familjer, flyr till storstäderna. Underförstått definierar han/hon hedersrelaterade problem som media framställt det, d.v.s. så pass allvarligt att man måste fly. De som sökte hjälp var de starka kvinnorna och det bistånd de fick var skyddat boende. Detta uttalande gör att vi funderar på hur det går för de "svaga" och "mörkertalet" och som de nämnde fanns i kommunen. Det förklarar också varför de anser sig klara de hedersrelaterade problem de har, på ett tillfredsställande sätt. Vi anser att detta speglar ett stort glapp mellan kunskapen i denna lilla kommun och storstäderna. Det finns kanske någon enskild tjänsteman som av egenintresse har fördjupat sig i ämnet, men den allmänna sakkunskapen om olika grader av hedersrelaterade problem verkar saknas. Man kan också undra varför dessa flickor och kvinnor flyr till storstäderna som de antas göra. Kan det bero på att det finns mer hjälp för dem i en storstad? Då är nästa tanke att det kan vara stor skillnad på hur det går för en flicka med hedersrelaterade problem som råkar bo i en liten kommun och en som bor i en storstad, om kompetensen är så olika. De frivilliga organisationerna som t.ex. Rädda Barnen, ElektraRisk och Sharafs Hjältar är också stora resurser som man har tillgång till i en storstad. Om en myndighet vill ha konsultation i en fråga om hedersrelaterade problem kan de vända sig till dem. Men deras kompetens har kanske inte nått den enskilda individen och myndigheterna i den lilla kommunen. Det fanns inget samarbete med eller utbyte av kunskap från dem, i den småstad vi undersökte.

Att myndigheterna anser att media gett en negativ bild av hederskulturen kan vi också tolka utifrån det kulturrelativistiska perspektivet, genom att förklara myndigheternas synsätt som hänsyn inför deras kultur. Orsaken till deras respekt är kanske en rädsla för att framstå som rasist, som några nämnde att svenskar har. Av samma anledning kanske även hedersrelaterade problem inte har blivit synligt och ett så utbrett fenomen i denna småstad, som media skildrar. Man vill kanske inte tro att det kan vara så "illa", men på samma gång menade de att det är synd om dem men "det är så det är" i deras kultur.

Skolan hade inte märkt av något som kunde uppfattas som hedersrelaterat problem. Lärarens syn på situationen med flickan som inte ville åka med på utflykt, kan vi tolka genom ett kulturrelativistiskt perspektiv. Läraren ville kanske inte med respekt för flickans kultur, ifrågasätta varför hon inte önskar komma med. Hon konstaterar bara att flickan inte vill med

eller att hon inte vågar. Hade hon resonerat likadant om det gällde en svensk flicka som aldrig varit någon annanstans än mellan hemmet och skolan?

Andra tankar som åskådliggör ett etnocentriskt synsätt tycker vi är åsikten: ”att invandrare bör anpassa sig om de vill bo här eller borde de egentligen åka tillbaka”. Likaså medias negativa framställning av hederskulturen kan tolkas som en inställning att denna kultur är sämre än den svenska kulturen. Även uttrycket att ”man borde ställa krav”, för att de ska ta till sig och leva efter samhällets normer, speglar en uppfattning om att det är majoritetssamhällets kultur som är rådande. Det visar på ett synsätt att de anser det är kulturbundet om en invandrare har problem. Man använder kulturen som förklaring eller orsak till problemen, snarare än att titta på individens enskilda situation.

6. AVSLUTNING

6.1 Sammanfattning

Efter mordet på Fadime och Pela har samhället har känt stor oro för de ungdomar som lever i en hederskultur. Här behövdes nya insatser och nya kunskaper för att kunna hantera detta nya problem. Tidigare forskning visar att det fanns bristande kunskap om barns och kvinnors levnadsvillkor i invandrarfamiljer. Myndigheter har ofta hänvisat invandrarnas problem till kulturens egenart och inte övervägt individers individuella behov. Socialarbetarna har sett och tolkat deras problem utifrån ett kulturrelativistiskt perspektiv och förklarade det med att ”sådan är deras kultur”. Dessa ungdomars kontakt med myndigheterna har då många gånger misslyckats och missförstått. I hederskulturen är familjen en central punkt. Eftersom de varken känt förståelse från sin egen familj eller myndigheter har följden blivit att de som har behövt hjälp ofta hamnat i ett ingenmansland. När familjstrukturen splittrar sig kan de hamna i svåra situationer med en fot i den gamla traditionen och med den andra i den nya. Då behöver de extra hjälp och kontinuerligt stöd från myndigheter.

Regeringen har satsat pengar på insatser som behövs i denna problematik. Skyddat boende och utbildning för att öka kunskapen hos myndigheter, är några exempel. Ett väl fungerade samarbete är viktigt för att öka kvalitén i bemötandet med dessa ungdomar. Socialstyrelsen anser att informationen om svenska lagar bör ges till invandrarfamiljer redan vid invandringen, för att förebygga problem. Ett konsultativt stöd behövs och även ett nationellt

kompetenscentrum är önskvärt, där man kan vända sig för juridisk vägledning, överblick av platser för skyddat boende och samordning av handlingsplaner.

Kvinnojouren har gjort hedersproblematik synligt i samhället. De har gjort en stor insats och enligt vår undersökning finns mest kunskaper och erfarenheter hos dem. Frivilliga organisationer där de verksamma har invandrarbakgrund, är en betydande resurs i samhället. Kvinnor som behöver hjälp kan då använda sitt eget modersmål, vilket kan vara viktigt i behandlingsprocessen.

Rädda Barnen visar flera exempel på vilket sätt arbetet med hedersrelaterade problem kan nå ett bättre resultat. Flickorna kan vara aktuella hos olika myndigheter samtidigt, därför är det viktigt att dessa myndigheter tar kontakt med varandra innan de agerar. Samarbetet har hittills inte fungerat på ett tillfredställande sätt enligt Rädda Barnen. Kanske beror det på misstänksamhet och villfarelser bland olika myndigheter som forskaren Paulina de los Reyes (2003). Rädda Barnen har en bred syn på problemet och de tycker att det är viktigt att jobba med hela familjen också och inte bara med flickan. Pappan tar ofta avgörande beslut när det gäller att lösa familjens problem, därför är det viktigt att han inte hamnar utanför. Han bör bli informerad om olika insatser och åtgärder innan de görs för att ha en så bra kontakt som möjligt. Men det kan förekomma akuta fall när man måste agera snabbt och skydda flickan från familj och släkt. Här behövs då förbättrat och utökat närverksarbete från samhällets sida.

Sharafs Hjältars frivilligorganisation med invandrar pojkar, arbetar med att förändra männens attityd och syn på flickor. Det är inte bara flickor som mår dåligt i hederskulturen det är pojkar också som kan må dåligt i den. Att bevaka sina systrar och förtrycka dem kan vara en obehaglig uppgift för dem. Sharafs Hjältar kan vara förebilder för andra pojkar som lever i hederskultur och vill bekämpa ett patriarkalt tänkande. Mänskliga rättigheter är centralt i deras arbete.

Vi har tolkat samhällets och myndigheters syn på problemet utifrån ett kulturrelativistiskt och etnocentriskt perspektiv. Vi har även använt oss av begreppet moralpanik för att förklara hur kunskapen om hedersrelaterat våld nått ut till den småstad vi undersökte. Genom medias illustration om problemet har en allmän orolighet spridit sig i samhället. Detta har gjort att hederskulturen har fått en viss negativ bild. Moralpaniken har resulterat i att en viktig lagändring har skett angående äktenskap utomlands; barnäktenskap och tvångsäktenskap är

inte accepterat i Sverige. Fenomenet verkar ha fått större uppmärksamhet i storstäder. I den småstad vi gjorde vår undersökning var inte problemet så utbrett och därför var behovet av de insatser regeringen erbjudit kommunerna, inte så stort. Detta förorsakade att myndigheternas erfarenhet och kunskap om ämnet inte heller var så omfattande. Men en önskan fanns om mer samarbete när hedersrelaterade ärenden behandlades.

6.2 Slutdiskussion

Vår kunskap om hederskultur var inte så stor vid början av denna uppsats. Vår bild av hedersrelaterade problem var den som media skildrat och vår förförståelse var att storstäderna hade mest erfarenhet och kunskap i ämnet. Därför ville vi undersöka hur stor kunskapen och förståelsen var hos myndigheterna i en liten stad. Hade de någon kulturkompetens och hur hanterade de ärenden med hedersrelaterade problem?

Den empiriska undersökningen visade att vissa myndigheter faktiskt utan vidare utbildning hade relativt god kunskap om hedersrelaterade problem. Den moral panik som media blåste upp har kanske öppnat upp ögonen hos alla. Visserligen togs någon fallbeskrivning upp där sjukvården inte förstod allvaret i en flickas situation. De tyckte att man bara skulle förklara problemet för hennes föräldrar, så skulle allt nog ordna sig. Men denna händelse utspelade sig för några år sedan och vi upplever det som att mycket har skett sedan dess. Tidigare forskning har också visat att myndigheterna av hänsyn till kulturen, inte gav dessa utsatta flickor och kvinnor rätt hjälp. Det verkar ändå som att man inte längre tänker kulturellrelativistiskt i den utsträckningen att man överser med lagen. Socialförvaltningen i den småstad vi undersökte menade t.ex. att de tog varje kvinnas berättelse på allvar. Samtidigt uppgav de också att de inte hade så många ärenden med hedersproblematik. Det kan bero på att de bara fick kontakt med de kvinnor som verkligen var i knipa. Oftast var det kvinnojouren som kvinnorna vände sig till i första hand. Ordföranden i kvinnojouren trodde att det kunde bero på att de inte hade någon myndighetsutövning.

Men vi funderar på om det kanske ändå är så att man på socialförvaltningen i brist på utbildning inte "ser" andra grader av hedersproblem. Socialförvaltningen tyckte också att de inte kunde "jaga ifatt" de som har hedersrelaterade problem, men vi menar att de kanske inte såg det som var framför näsan på dem. Det finns olikheter och tecken på problem som de eventuellt inte upptäcker utan istället tolkar i egenskap av kulturell särart. Samma reflexion

kommer upp när vi resonerar kring läraren som hävdade att hon inte stött på hedersrelaterade problem. När vi talade om flickan som inte ville med på utflykten till Stockholm trodde hon att det kanske kunde vara som flickan inte vågade. Tanken på att hon kanske inte får för sin pappa kommer inte på tal. Läraren verkar heller inte bekymrad över det faktum att flickan aldrig varit någon annanstans än mellan hemmet och skolan.

Vi uppfattar det som att samhällets och myndigheters syn på problemet pendlar mellan ett kulturrelativistiskt eller etnocentriskt perspektiv. Många nämnde att man tyckte att invandrarna borde anamma våra normer och integrera sig i vårt samhälle, om vi ska komma ifrån problem i hederskulturen. De faktorer som kan påverka inställningen till ett kulturrelativistiskt tänkande kan vara rädslan för att framstå som rasist eller okunskap om främmande kulturer. Medan ett etnocentriskt synsätt kan bero på medias framställning av andra kulturer där man kanske bara lyfter fram det negativa vilket kan ge oro för det okända.

Socialförvaltningen och kvinnojouren anser att de hanterat de hedersrelaterade problem som de haft, på ett tillfredsställande sätt. Men det var någon som kände att han/hon inte kunnat hjälpa. Vi tyder det som att det beror på skillnaderna i de yrkesverksammas arbetsuppgifter och vilka resurser de har att erbjuda. Socialförvaltningen kan erbjuda skyddat boende och kvinnojouren har en lägenhet för de som behöver gömma sig. Medan ungdomsmottagningen och skolan inte har så mycket möjligheter att själva klara av dessa problem. Där krävs samarbete med de andra myndigheterna och kvinnojouren.

Men vi är kritiska till socialförvaltningens uppfattning om att de tycker att de lyckats bra med sina ärenden. Deras lösningar på problemen verkade stanna vid att kvinnan fick hjälp med skyddat boende eller skyddad identitet. De nämnde stödsamtal med en terapeut som en annan insats, men vi saknar behandling för hela familjen eftersom problemet oftast inte är löst där. Må vara att man skyddat flickan eller kvinnan mot misshandel eller räddat hennes liv, men de svårigheter som det innebär att leva utan sin släkt och familj kan kanske kännas lika hopplöst. Mycket av det skrivna i de dokument vi tagit del av vittnar om den hopplöshet de gömda flickorna känner. I meddelandebladet som socialstyrelsen har skickat ut till olika myndigheter belyser de vikten av socialarbetarens arbete med att stärka familjens samarbete. Det vill säga att hjälpa flickan och hennes familj att hitta gemensamma lösningar på situationen. Detta citat speglar hur det kan kännas att leva gömd utan sin familj:

”Leyla”

Jag har inte lust att göra något – har inte lust att gå ut, har inte lust att träffa någon. Jag har fått ett arbete och började för några dagar sedan. Men nu har jag inte lust och orkar inte. Jag förstår mig inte på mig själv. Jag som ville ha ett arbete och nu orkar jag inte. Jag undrar vad det är för fel på mig.

Det känns som om jag är flera personer. Det är jag i och för sig. Jag är den jag är, fast jag är inte den jag är heller. Jag håller mig gömd här och har ett annat namn och en annan identitet. Jag kan inte berätta om mig själv, så jag säger inte så mycket. Folk pratar en hel del och när de berättar om en person tror jag ibland att de pratar om mig. Jag har så mycket att säga, fast jag kan inte berätta. Jag kan inte säga sanningen, utan hittar på en historia. De genomskådar mig. Jag börjar undra vem jag är.

Jag misstänker folk. Jag tror att de är ute efter mig. Därför håller jag mig för mig själv. Jag har inte lust med någonting, eftersom jag vet att jag inte kommer att leva så länge till. Jag får tankar om att ta livet av mig. Vad är det för mening med livet, när jag vet att de ändå kommer att döda mig. (Leyla 20 år, Förtryck i hederns namn, Rädda Barnen, 2003)

Vi tycker att det krävs ökad kunskap om hederskultur och ett väl fungerande samarbete mellan myndigheter. Men först och främst anser vi att det krävs mer föreläsningar och litteratur om olika kulturers traditioner på socionomutbildningarna. Vi tror att vi kommer att ha nytta av det vi har lärt oss under detta arbetets gång. Vi har fått mer kunskap om hederskultur i allmänhet och en annan synvinkel på hedersrelaterade problem.

BIFOGAT

INTERVJUGUIDE

- **Frågor om bakgrund**
 - utbildning?
- **Vad är din arbetsuppgift?**
- **Hur kommer du kontakt med flickor som lever i hederskultur?**
 - hur uppfattar du hederskulturen?
 - vad innebär den för dig?
- **Hur blir problemet synligt hos Er?**
- **Hur ofta träffar Ni hederskulturproblematiken här?**
- **Hur arbetar Ni med de tjejer som mår dåligt i detta?**
- **Hur hanterar man familjen?**
- **Vilka är de resurser som Ni kan erbjuda?**
 - boende
 - samtal
 - familjesamtal
- **Har du gått kurs eller någon annan utbildning om hederskultur?**
 - kan du berätta om utbildningen?
 - vad handlade den om?
- **Kulturkompetens, vad innebär den för dig?**
 - språk
 - invandrarbakgrund
- **Vilka andra myndigheter kommer Ni kontakt med?**
 - hur fungerar det?
 - svårigheter?
- **Hur ofta händer anmälan till socialtjänsten?**
 - hur händer det?
 - hur gör ni riskbedömning? Vad innebär det?

KÄLLFÖRTECKNING

Sveriges grundlagar och riksdagsordningen (1999). Stockholm: Riksdagens tryckeriexpedition.

International encyclopedia of the social & behavioral sciences / editors-in-chief: Niel J. Smelser, Paul B. Baltes (2001), Amsterdam: Elsevier. Vol 5.

Nationalencyklopedin (1994), trettionde och elfte bandet, Höganäs: Bokförlaget Bra Böcker AB.

Monografier

Andersson, Åsa (2003) *Inte samma lika. Identifikationer hos tonårsflickor i en multietnisk stadsdel*. Stockholm/Stehag: Brutus Östlings bokförlag Symposion.

Giddens, Anthony (1998) *Sociologi*. Lund: Studentlitteratur. Tredje upplagan.

Thurén, Torsten (2002) *Vetenskapsteori för nybörjare*. Stockholm: Liber AB, första upplagan.

Wikan, Unni (2003) *En fråga om heder*. Stockholm: Ordfront förlag
Officiella tryck.

Antologier/artikelsamlingar

Ahmadi, Nader., Söderholm Carpelan, Kerstin (2003) ”Inledning” i Ahmadi, N., red.:
Ungdom, kulturmöten, identitet. Stockholm : Liber.

Arbabi, Farnaz., Fristorp, Lotta (2002) *Överlevnadshandbok för flickor om frihet och heder*. Stockholm: Rädda Barnen.

Brante, Thomas., Fasth, Eva (1982) *Termer i sociologi innebörd och sammanhang*. Stockholm: Liber Tryck.

Goode, Erich, Ben-Yehuda, Nachman (1994) *Moral Panics, the social construction of deviance*. Oxford UK& Cambridge USA: Blackwell.

Sahlin, Ingrid (2002) "Sociala problem som verklighetskonstruktioner" i Meeuwisse A & Swärd, H., red,: *Perspektiv på sociala problem*. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur.

Rapport

Eldén Åsa, (2003) *Heder på liv och död. Våldsamma berättelser om rykten, oskuld och heder*. Uppsala Universitet; Sociologi www.socialvetenskap.se/sn/bibliotek

Integrationsverket, Paulina de los Reyes (2003) *Patriarkala enklaver eller ingenmansland? Våld, hot och kontroll mot unga kvinnor i Sverige*. www.integrationsverket.se

Justitiedepartementet (2004) Faktablad från regeringskansliet.: *Regeringens insatser för ungdomar som riskerar hedersrelaterat våld*. Stockholm: XBS Grafisk service.
www.justitie.regeringen.se

Regeringskansliet (2005) Sammanfattande rapport från konferensen: *Att bekämpa patriarkalt våld mot kvinnor - med fokus på våld i hederns namn, Stockholm, 7-8 december 2004*.
www.humanrights.gov.se/extra/

Rädda Barnen, Anna Frenning (2003) *Förtryck i heders namn, rapport från ett seminarium*. Stockholm: Partnerprint www.flicka.se

Rädda Barnen, Anna Frenning (2004) *Förtryck i heders namn, Det handlar om olydnad...*, rapport från seminarier med kvinnoorganisation KA-MER från Turkiet och Rädda Barnens Centrum för barn och ungdomar i kris. Stockholm www.flicka.se

Socialstyrelsen (2002) *Meddelandeblad. Flickor som lever under hot och tvång i familjer med starkt patriarkala värderingar*. Stockholm: Garnisonstryckeriet www.socialstyrelsen.se

Socialstyrelsen och Länsstyrelsen (2005) *Nationellt konsultativt stöd, för socialtjänst och andra verksamheter i arbetet mot hedersrelaterat våld*. www.socialstyrelsen.se

Internet

Integrationsverket, Pressinformation från Integrationsverket *Varför ses inte flickor som kontrolleras genom hot och våld våldsoffer?* www.integrationsverket.se

Kvinnors rättigheter är mänskliga rättigheter www2.amnesty.se

Länsstyrelsen i Skåne län (2004) *Jämställdhet Skåne i utveckling* www.m.lst.se

Länsstyrelsen i Stockholms län (2004) *Nationell rapport om skyddat boende*. www.ab.lst.se

Elektra hemsida <http://www.elektra.nu/>